Monografia satului Ioneşti
Comuna Hălmagiu

“Pentru că ziua de astăzi se trage din cea de ieri, iar ziua de mâine este rodul trecutului, pentru că trecutul nu trebuie să paralizeze prezentul, ci să-l ajute să fie diferit în fidelitate şi nou în progres”(Jacques Le Goff),

AUTOR:
PROF. SIRBAN COSMINA GEORGETA

2016

CUPRINS

Argument

Monografia unei localitati este mai mult decât o carte. Este o fereastră larg deschisă spre o parte din fiinţa ţării, spre geografia sa, spre activitatea economică dar şi spre viaţa spirituală a oamenilor care locuiesc şi muncesc aici într-o unitate de nezdruncinat, vorbind, indiferent de naţionalitate, limbajul comun al muncii şi al frăţiei; o monografie luminează trecutul glorios, plin de învăţăminte, relevă împlinirile de netăgăduit ale prezentului revoluţionar, marcat de extraordinara explozie de creativitate.

Am scris această lucrare insufletite de marea dragoste pe care o simt unii oameni pentru locul natal.

La tot pasul esti inconjurat de vetigii, de urme ce le-au lasat inaintasii noştri, cei care s-au inscris prin faptele lor măreţe în cartea de istorie a neamului nostru.

Dacă prietele ar putea vorbi ar striga şi ele, fiecare, câte au văzut: au văzut cnezi şi voievozi, au văzut iobagi asupriţi şi boieri asupritori, i-au văzut pe Mihai Viteazul, pe Horia, Cloşca şi Crişn şi pe Avram Iancu, pe Buteanu, pe toţi fii şi ficele acestor locuri ce n-au pregetat a se jertfi pentru neam şi ţară şi câte au mai văzut doar pietrele ştiu.

Din aceste pietre s-au zidit case, s-au ridicat biserici, şcoli şi clădiri addministrative, s-au ridicat monumente şi troiţe pe care s-au încrustat nume, date, locuri şi fapte. În ajutorul pietrelor mute vin să depună mărturie munţii cu pădurile, apele şi unele scrieri ale oamenilor ce şi-au iubit neamul şi l-au slujit cu pana şi uneori cu arma.

Ca fiică a acestei localităţi şi învăţătoare a satului Ioneşti între1998-2007, am adunat cu râvna şi pasiune documente vechi şi noi, precum şi informaţii de la oameni competenţi pentru a face cunoscut tuturor şi mai ales locuitorilor de azi şi de mâine ai acestor meleaguri, condiţiile sociale şi istorice în care au trăit drămoşii noştri, realizările lor şi atitudinile ce le-au avut în anumite împrejurări vitrege prin care au trecut, pentru păstrarea avutului şi a bunurilor spirituale moştenite de la străbuni sau create de ei.

Autoarea

PARTEA I

Ţinutul Hălmagiului - Aspecte monografice

1.1. Aşezarea geografică a Ţinutului Hălmagiului

Depresiunea Hălmagiului, cunoscută şi sub numele de Ţinutul Hălmagiului, constituie una dintre ,,porţile” de pătrundere dinspre câmpie spre Munţii Apuseni, făcând legătura între zona mai deschisă din Câmpia Aradului şi Munţii Apuseni propriu-zişi. Acest ţinut prezintă o formă de relief care cuprinde un şir de defilee şi micro depresiuni formate de Crişul Alb şi afluenţii lui, în special cei din partea dreaptă, defilee şi depresiuni ce încep de la Ociu, dinspre est şi se termină cu cele de la Gura –Văii, Gurahonţ, spre vest.

Ţinutul este încadrat de culmile muntoase ale Zărandului, în partea sudică, iar la nord culmile munţilor Codru-Moma şi Bihorului.

Climatul temperat continental, dar şi cu influenţe oceanice, cu veri mai puţin dogorâtoare şi cu ierni mai blânde, a favorizat prezenţa omului în acest ţinut până la cele mai înalte culmi muntoase.

Ţinutul este brăzdat de o bogată reţea hidrografică de la est spre vest spre râul principal, Crişul Alb. Această reţea este formată din Valea Hălmagiului, care adună apele văilor Brusturilor, a Luncşorilor, a Sârbilor apoi Valea Leucii ce adună din reţeaua hidrografică a zonei Vârfurilor şi Valea Tăcăşelelor, alimentată de pâraiele Poienii, Izbucului, Rogozului.

Dispunerea reţelei hidrografice a favorizat înşiruirea satelor sub formă de salbă dinspre aval spre amonte(izvor), influenţând alături de climă şi relief, prezenţa omului în această regiune.

Pornind de la clasificările făcute de specialişti, satele din Ţinutul Hălmagiului se încadrează în categoria satelor dispersate(răsfirate) şi risipite, majoritatea fiind situate pe fundul văilor, ori pe versante, gospodăriile înşirându-se pe o singură parte sau pe ambele maluri ale pâraielor sau uliţelor.[1]

Din punct de vedere geologic, perimetrul comunei Hălmagiu aparţine părţii vestice a bazinului neogen al Zarandului, fiind limitat la nord nord-vest de Munţii Biharia, la vest de Moma Codru, la sud vest de andezitele de Leasa şi Vârfuri şi având la est o deschidere spre Ţebea.

Fundamentul acestui golf este format din şisturi cristaline ce au fost străpunse de roci eruptive filoniene în partea de nord nord-est şi de erupţiile andezitice în partea de sud.

După ce Munţii Apuseni s-au eliberat de robia mării, în cretacicul mijlociu, perimetrul comunei Hălmagiu a devenit un uscat întins dar în cretacicul superior marea Tetys îşi trimite din nou apele în această regiune. Această regresiune a apelor coincide cu o nouă fază a cutărilor scoarţei terestre, mai slabă ca cea precedentă şi din cauza rigidităţii cu care au rămas Munţii Apuseni în timpul fenomenelor tectonice, s-au format o mulţime de dealuri ca un brâu colinar.

În timpul neogenului s-au produs o mulţime de mişcări ale scoarţei terestre, pe verticală, prin simple ridicări şi coborâri, din cauza cărora au avut loc toate transgresiunile mărilor terţiare. Marginea de vest a Munţilor Apuseni a cedat valurilor mării şi astfel au luat naştere bazinele neogene, cum este şi cel al Hălmagiului. Acestui bazin i se atribuie vârsta ponţiană, pe baza determinărilor paleontologice, a florei şi faunei ce o conţin formaţiile marnoase.

---

[1]Ghidul: În jurul Munţilor Apuseni, Editura Meridiane, Bucureşti, 1967 pag.50

Depozitele de vârstă ponţiană se prezintă sub forma unui „facies litoral”, de apă foarte îndulcită, marnos, nisipos, uneori chiar conglomerat, depus la o depărtare oarecare de ţărm şi la o adâncime de 200 de metri. El este reprezentat prin roci cenuşii albastre,în stare proaspătă şi albe,prin uscare sărace sau chiar lipsite de fosile.

Acest „facies vestic” umple toate cele patru bazine de pe marginea vestică a Munţilor Apuseni, inclusiv a Hălmagiului. Alături de faună s-au mai găsit aici o serie de plante fosile, ca: Qercus species, Castaneus species, Carpineus species, Ulmus longifolis, Libocedrus species, etc., care vin să pledeze pentru stabilirea vârstei ponţiene a bazinului.

Vatra teritoriului Hălmagiului şi a satelor înconjurătoare se află aşezată pe această formaţiune geologică.[2]

Scoarţa terestră, în afară de pitoreasca ei înfăţişare, ascunde comori minerale înspre care e îndreptată atenţia geologilor. Regiunea merită o atenţie deosebită din punct de vedere al detectării de noi bogăţii minerale, care ar putea schimba condiţiile de viaţă în acest bazin.

Numiri toponimice

Părţile extravilane au primit de la străbunii noştri numiri care se păstrează pânâ în ziua de azi: Ciripărie, Corlată, Între Văi, Dumbravă, Livadă, Mărcăneşti, Pământul Negru, Punţi, Rugi, Ţtiubei, Suceşti, Trouaş.

Nume de dealuri: Bălanu, Corlata, Cornici(Rugă), Frumos, Frunză Verde- Naiu, Furnicilor, Gurguista, Lupina, Şortoc, Ungureştilor (la Cripta), Vulpii.

1.2. Originea numelui

Deşi pe teritoriul actual al Hălmagiului nu s-au descoperit încă urme care să ateste vechimea aşezărilor omeneşti mai mare decât începutul mileniului II al erei noastre, dar dat fiind faptul că unele localităţi din jur(Iosăşel, Răstoci şi Aciuţa, spre vest, Brotuna şi Basarabasa, spre sud) s-au vădit a fi locuite încă din epoca de piatră, credem că şi Hălmagiu, care se află situat în centrul acestor aşezări a fost populat tot din acea epocă.[3]

În anul 1889 a fost decoperită la Guravăii (la 20 km vest de Hălmagiu) o comoară ce conţine un lanţ şi inele de argint de care atârnă ţinte decorative, monede de Apollonia şi Dyrachium.[4] De asemenea la Ociu(la 8 km de Hălmagiu) s-au găsit bani de argint de pe vremea lui Marcus Aurelius(anii 161-180 era noastră.[5]Toate aceste descoperiri vin să confirme că şi ţinutul dintre aceste localităţi era populat.

În trecutul îndepărtat Hălmagiul era mult mai întins ca azi şi cuprindea şi actualele sate din jurul lui. După ce populaţia s-a înmulţit, s-au format cătune.

Mai târziu aceste cătune devin sate distincte, care şi-au luat numele de la numele de familii mai numeroase(Ioneşti de la Ioan, Băneşti de la Ban, Bodeşti de la Bodea, Cristeşti de la Cristea) întrucât se ştie că numele localităţilor cu terminaţia „eşti” derivă de la întemeietorul lor[6], ori de la îndeletnicirile locuitorilor(Leasa şi Leştioara ai căror locuitori făceau lese, Poienari, ai cărui locuitori defrişau pădurile transformându-le în poieni), fie de la aşezarea lor geografică(Luncşoara, de la luncă mică, Ţărmure, de la aşezarea localităţii pe ambele şărmuri ale Crişului Alb).

Dar cu toate acestea cătunele au continuat să fie dependente de localitatea de centru,din care s-au desprins, fapt ce se menţine şi azi.

---

2 După informaţiile geologului Nicoară Bujor din Deva, originar din Hălmagiu

3 Vasile I. Buta: Hălmagiu pe treptele timpului, Editura Sophia Arad 1999, pag. 7

4 Vasile Pîrvan: Getica, pag 536, 559, 613

5 Traian Mager: Tinutul Hălmagiului, vol. I, Editura Diecezane, Arad 1938 pag. 6

6 P.P. Panaitescu.: Introducere în istoria culturii româneşti. Bucureşti,1969 Editura Ştiinţifică, pag 164

Aşezarea geografică, întinderea mare şi poziţia dominantă în mijlocul depresiunii cu acelaşi nume, au situat Hălmagiul între aşetările omeneşti fruntaşe ,centru administrativ, jurisdicţional, militar, economic şi cultural.
În ce priveşte origine numelui unii lincvişti şi istorici au explicat în mod diferit şi contradictoriu, orientându-se după istoriografia maghiară.

Astfel Iorgu Iordan crede că numele Hălmagiu provine de la cuvintele maghiare „alma”, care înseamnă „măr” şi „lagi” care înseamnă pârâu, albie sau râu, vale, adică ar însemna „valea cu mere”
Dar tot acest lincvist susţine că numele Hălmagiu ar putea proveni de la substantivul „holm” de origine maghiara, şi ar însemna „ţinut deluros, deal colină”, iar acest cuvânt provine la rândul lui din termenul slav „hâlm”, însemnând „deal”. Cu alte cuvinte numele Hălmagiu ar insemna „deal cu mere”[7].

Diversitatea acestor variante ne duc cu gândul la importanţa şi vechimea acestui ţinut.

1.3. Voievozii Hălmagiului

Primul voievod al Hălmagiului, amintit în documente, este Bybarch, („Bybarch Woievoda olahorum de Halmad”), tradus Bibarţ, voievod al Hălmagiului.El este pomenit în anul 1359 într-un document dat la Alba Iulia de regele Ludovic al Ungariei, într-un proces cu soţia unui orăşan din Zlatna. Iată textul în limba latină şi în traducere în limba română.

Astfel în anul 1390 Hălmagiu apare ca „district”[8]. Unele informaţii documentare ne duc cu gândul că funcţia voievodală în unele locuri devenise ereditară. În acest sens putem să ne oprim la cazul cel mai elocvent şi anume la familia Moga din districtul Hălmagiu lui,care va deţine această funcţie timp de două secole. Documentele cunoscute până în prezent vorbesc prima dată de această familie în 1410, când Şerban fiul lui Moga de pe Crişul Alb se judecă cu un anume Bogdan în faţa voievodului Petru şi a adunării cnezilor din districtul Beiuşului.
Voievodatul lui Moga avea în componenţă localităţile: Acius(azi Avram Iancu), Baltele, Bodeşti, Brusturi, Honţişor, Ioneşti, Leştioara, Măgulicea, Mermeşti şi Secaş, aparţinând uriaşului domeniu al cetăţii Şiria.[9] Despre componenţa voievodatului mai aflam dintr-o lucrare a academicianului David Prodan, cum că ar fi existat: 704 familii de iobagi, 14 cnezi, 6 crainici, 17 libertini, 11 preoţi şi10 familii de pauperi(săraci)[10].
În evul mediu Hălmagiu era menţionat ca”oppidum”(târg) apoi ca „oppidum finibus Transilvaniae”(târg la hotarele Transilvaniei).

Descendenţii familiei reapar în documente la mijlocul secolului al XV-lea, când în 1445 voievodul Moga de Hălmagiu este convocat de către Ladislau Narothy să participe la un proces de hotărnicie ,iar în 1451 este întărit într-o parte din proprietăţile sale.[11]
Potrivit academicianului Ştefan Pascu în lucrarea „Voievodatul Transilvaniei”,vol I. Cluj, 1972, pag. 210, în 1445 fiul lui Şerban şi nepotul lui Moga stăpâneau în voievodatele Hălmagiu, Căpâlna şi Băiţa 50 de sate, care în 1454 sunt confirmate de rege , iar Sandrin şi Mihail,fii răposatului voievod Moga stăpâneau 48 de sate, pe care le organizaseră în două voievodate.Voievozii din familia Moga aveau „familiari”, adică vasali,între care Mircea din Clin, cneaz dăruit de suzeranii săi cu o moşie la anul 1441.[12]
Decendenţii familiei Moga apar şi în cursul secolului al XVII-LEA ,1652 la Hălmaagiu când familia Moga dă în zălog o parte a moşiei sale şi în 1662 la Lunca, Ioan Moga ca proprietar.[13]

[7] Iorgu Iordan, Toponimia românească, pag 82
[8] Ştefan Pascu:Voievodatul Transilvaniei,Editura Dacia, Cluj, pag. 210
[9] Vasile I. Buta: Hălmagiu pe treptele timpului, pag.10
[10] David Prodan:Domeniul cetăţii Şiria, 1525, Anuarul institutului de Istorie, Cluj1960, pag.37
[11] Eskenazy Victor: Hălmagiul un sat medieval din Ţara Crişului Alb,(sec. XIV- XV), Ziridava V Arad 1975, pag. 62
[12] Traian Mager: Ţinutul Hălmagiului , vol. I, Arad 1938, pag.32
[13] Ibidem, pag.65

Se ştie că după cucerirea Budei de către turci în 1541 Transilvania s-a transformat într-un principat autonom, tributar turcilor. Din principatul Transilvaniei făceau parte atât Banatul cât şi Crişana, inclusiv vechiul comitat al Zărandului.
În curând însă izbucnesc noi lupte crâncene între turci şi imperiul habsburgic. Drept urmare trupele imperiale conduse de generalul Castaldo pătrund în Banat şi zona arădeană. O bună parte din comitatele Arad şi Zărand ajung temporar sub ocupaţie habsburgică.
În secolele XVI-XVIII Hălmagiu şi satele aparţinătoare, formează obiect de litigiu între turcii ce se găseau în cetatea Ineului şi principii Ardealului, pe de o parte şi pe de altă parte între principii Ardealului ţi regii unguri.[14]
În 1604 Hălmagiu şi satele aparţinătoare au fost pustiite de turci, iar cetatea Hălmagiului în care se refugiase o parte a populaţiei, a scăpat de urgia năvălitorilor numai în schimbul unui tribut, pentru ca anul următor paşa din Timişoara să-l jefuiască de două ori[15].
Despre importanţa localităţii în evul mediu vorbesc documentele vremii. Astfel în anul 1700 comisia pentru stabilirea graniţei dintre Ardeal şi Ungaria propune ca districtul Hălmagiului să fie anexat la Ardeal, situaţia de graniţă, face ca această regiune să devină din nou teatru de lupte. La 1720 Zărandul este recenzat în Ungaria, compus din districtele: Zărand, Ineu, Hălmagiu şi Brad.[16]

1.4. Desfăşurarea revoluţiei din 1848-1849 în Ţinutul Hălmagiului

În aceste evenimente Hălmagiul a jucat un rol deosebit şi din punct de vedere strategic deoarece prin poziţia sa geografică închide intrarea în valea Crişului Alb spre Munţii Apuseni dinspre Arad şi Bihor.

În comitatul Zărand s-au strecurat nişte tipărituri de la Blaj în care se vorbea despre drepturile politice şi starea iobăgiei, şi cu toate că s-a cunoscut data adunării din 3/15 mai 1948 de la Blaj, din părţile Hălmagiului nu a participat decât preotul Ioan Moga. El a fost ales membru în delegaţia ce a prezentat Dietei din Cluj dorinţele românilor, şi a fost membru în Comitetul Naţional permanent din Sibiu în anii 1848, 1849.[17]
De la el ne-a rămas, în manuscris, o înscriere intitulată „Descrierea întâmplărilor de la începutul revoluţiei in anul1848 şi 1849 în Protopresbiteriatul din Hălmagiu.
Din această cronică, care a îmbogăţit istoriografia românească, aflăm că anii 1848, 1849 au transferat Hălmagiul într-un câmp de bătălii, jafuri,incendieri de case şi omoruri săvârşite de insurgenţii lui Kosuth Ludovic.
Astfel ni se relatează că în toamna anului 1848 în părţile Hălmagiului, au fost lansate zvonuri de către nobilimea maghiară că aici vor veni secui care vor tăia şi omorî şi tot ei au intrat şi în comitatul Zărand. În ziua de 23 octombrie 18 48, fiind târg săptămânal la Hălmagiu, s-a auzit clopotul de la biserică sunând „în dungă”. Pe toţi i-a cuprins fiorul groazei, înţelegând că secuii au ajuns la Rişculiţa şi Obârşa, prădând şi aprinzând satele. Văzând că nu bătaia clopotului, căpitanul Hllaky Ferencz,domnul de pământ din Hălmăgel, a adunat garda naţională maghiară şi a pornit în fruntea ei, dar o parte din soldaţi au fugit în Ungaria.
Aşa a început revoluţia în părţile Hălmagiului.[18]
Ţinutul Hălmagiului a fost invadat de o trupă de 800 de răsculaţi sub comanda maiorului Gal, căreia i s-au alăturat unguri şi jidani din comitatele Zărand, Arad, şi Bihor. Printre aceştia au fost recunoscuţi şi identificaţi următorii: Bett din Hălmagiu, primpreotul Kristiori Ioani, Kosma Karoly din Tălagiu, fraţii Kadar Sandor etc. Aceştia mergeau în fruntea trupei de

[14] Traian Mager: Ţinutul Hălmagiului, vol. I,Arad, Editura Diecezane 1938, pag. 7
[15] Ibidem, p.10
[16] Ibidem, p. 13
[17] Revista Transilvania, anul 74, ianuarie, nr.1/1943, organ al Astrei, pag. 44
[18] Ibidem, pag.48

răsculaţi, servind drept călăuze şi instigatori la atrocităţile la care au participat şi ei în mod activ.

În noaptea de 23 spre 24 octombrie răsculaţii au dormit în dealul Şortocului, la Hiread, având cu ei şi un tun. Aici s-au întâlnit cu alţi honvezi şi rebeli veniţi din Şiria, Arad, Sântana, Pâncota şi Salonta. În 24 octombrie au pornit spre Hălmagiu, înaintând pe drumul ţării până la birtul lui Şortoc. Tabăra românilor de aici se afla sub comanda tribunului Alexandru Chendi (din Câmpeni) care avea alături de el pe Ulerlich Toni, „neamţ” de 32 de ani şi pe avocatul Ieronim Moga, fiul protopopului din Hălmagiu. Pentru a îndepărta pe Chendi din oraş, răsculaţii i-au trimis soţiei lui Kosma Karoly din Tălagiu, cu misiunea să-l roage să vină şi să-i apere conacul şi bunurile de o mică ceată de răsculaţi.

Fără să bănuiască cursa ce i s-a pus, Chendi a şi plecat în dimineaţa zilei de 24 octombrie spre Tălagiu, împreună cu soţia lui Kosma Karoly, dar de pe un deal a văzut tabăra răsculaţilor din Hălmagiu. Atunci s-a întors repede în oraş, a tras clopotele şi a adunat o mare mulţime de ţărani. La auzul clopotelor răsculaţii au tras două salve de tun, nimerind turnul bisericii ortodoxe şi casa fostului preot Ioan Iancu, apoi s-au slobozit în „oraş” împuşcând în drumul lor pe Adam Iancu şi Simion Ungur. Văzând că nu poate să apere oraşul, Chendi a intrat în tratative cu răsculaţii, însă aceştia, contrar tuturor utanţelor obişnuite, l-au luat prizonier, apoi au intrat în oraş.

Tot în 24 octombrie răsculaţii au mers la Hălmăgel şi la marginea satului au fost întâmpinaşi de săteni purtând în fruntea lor un steag alb. Răsculaţii au înconjurat delegaţia paşnică a satului, au smuls steagul şi l-au batjocorit. Pe primii opt i-au ucis cu săbiile şi pe doi i-au băgat vii într-o casă incendiată, unde au ars, după aceea au dat foc satului.[19]

În ziua de 25 octombrie şefii răsculaţilor s-au adunat la casa perceptorului de dare Brument Nicolae, unde s-au constituit în „Curtea Marţială”. Au dat ordin să vină preoţi cu steaguri albe şi însoţiţi de câte trei delegaţi pentru a încheia pace cu ei. Au procedat apoi la judecarea prizonierilor, condamnând la spânzurătoare pe Alexandru Chendi, Ulerich Toni şi Nicolae Todea de 24 de ani, pe care i-au spânzurat în această zi.[20]

În ziua de 26 octombrie rebelii au pornit spre Baia de Criş, românii aşteptându-i pe un deal din preajma Hămagiului. Fiind bine informaţi asupra mişcării lor având spioni buni, o parte din rebeli au pătruns prin pădure Poinarilor (Bălanul) spre a-i înconjura, iar alţii au mers înainte descărcând de două ori tunul, apoi au năvălit asupra lor din toate părţile,împrăştiindu-i. După aceasta honvezii au mers la Ţoheşti prădând şi prefăcând totul în cenuşă.

S-au întors apoi în Poienari, unde au aprins 6 case iar pe Ioan Duşan de 45 de ani şi Ioan Macrodin de 55 de ani i-au înpuşcat în faţa caselor lor incendiate şi nemurind cu baionetele i-au înfrânt.

Aici au ridicat din faţa casei lui pe preotul Ioan Jude din Poienari şi au prins pe preotul Pavel Feier din Şteia împreună cu ţăranul Ioan O prea. Dezbrăcaţi, desculţi şi cu capurile goale, pe toţi trei ducându-i la Hălmagiu i-au condamnat la moarte şi i-au spânzurat lângă Chendi şi Ulerich, „iar prădăciunile luate le-au trecut în Ţara Ungurească”.[21]

Jafurile şi atrocităţile husarilor unguri au continuat şi în zilele următoare în Hălmagiu şi satele din preajmă: la Leştioara au ars caseleşi alte bunuri ale lui Samoilă Moţica, Iosif Sirca şi Ioan Moţica Bolha, au spânzurat Ioan Jude,(fiul preotului Ioan Jude mai sus amintit), preotul Ioan Rus, preotul din Hălmăgel Eftimie Popovici.

În 8 noiembrie au sosit veştile îmbucurătoare că în fruntea Zărandului au fost numiţi Ioan Buteanu ca prefect şi căpitanul Petru Turbat, ca administrator, că de peste munţi a sosit o companie de grăniceri şi o tabără română, precum şi două companii de linie, una din regimentul Jurshai şi alta din regimentul Carol Ferdinand. Aceste companii au staţionat în Hălmagiu, unde se afla şi prefectul Ioan Buteanu. Buteanu a adunat poporul în tabără şi

[19] Ibidem, pag.49

[20] Revista Transilvania, anul 74 ianuarie, nr.1/1943, organ al Astrei, pag., 50

[21] Ibidem, pag 50

împreună cu cătanele împărăteşti (soldaţii) a pornit spre Lazuri peste Dealul Mare, unde erau mulţi unguri rebeli.[22]
Administratorul Turbat a ordonat ca din poruncă împărătească toţi ţăranii din Zărand să-şi trimită feciorii ca să slujească timp de 3 ani împăratului. Toate satele au executat cu mare bucurie această poruncă împărătească, trimiţându-şi toţi feciorii din care n-au fost recrutaţi decât foarte puţini, care au fost trimişi la Alba Iulia şi Sibiu, ceilalţi au revenit la vetrele lor părinteşti.

A urmat apoi o stare de incertitudine până la 18 decembrie când în comitatul Zărand a pătruns o trupă de circa 900 de secui, dinspre Arad, sub comanda „vizirului" Gall, care a mai fost însoţit de comisarul George Santa din Oradea şi perceptorul Balent Samuel din Zărand.
În Zărand a rămas comandant „vizirul" Csutak Kalaman, care a organizat în comitat o serie de incendii şi jafuri.

Satele din jurul Hălmagiului au fost cercetate de o ceată de jefuitori compusă din unguri şi honvezi, având în fruntea lor o trupă specială numită „Reyer Csapat", recrutată din „hoţii cei mai mari din temniţe sloboziţi".[23]

Aceştia au incendiat 34 de case în satul Băneşti, au luat vitele în schimbul unor sume de bani, în satele Ioneşti, Ocişor şi Ociu, au comis acte de maltratare în datele Vârfuri(Ciuciu), Groşi şi Lazuri, Măgulicea şi Brusturi.

În Hălmagiu vizirul Csutak a poruncit poporul din satele Hălmagiului să adune de bunăvoie fân, ovăz şi vite pentru armata rebelă. Conformându-se acestui ordin a venit la Hălmagiu cu fân şi ovăz, Nicolae Leucean de 45 de ani din Leauţ, care a fost îndată prins de rebeli, sub pretextul numitul ar fi maiorul unui lagăr românesc, a fost bătut şi împuns cu baionetele până ce şi-a pierdut minţile, apoi a fost ucis d soldaţii rebeli, cu toate că numitul era de multă vreme prieten cu ungurii Boer Sandor şi Both Ioşca.[24]

Chinurile groaznice au continuat în împrejurimile Hălmagiului, unde ţăranii Petru Păcurariu de 25ani, Nicolae Ciungan de 48 ani, Sida Jurcă de 52 de ani, au fost ucişi. De asemenea au batjocorit şi sugrumat pe Elisabeta de 32 de ani,soţia lui Iov Roxa şi nepoata sa Maria de 14 ani, în casa lor, înfundându-le gurile cu slănină. Tot cu săbiile au ucis în hotarul Hălmagiului pe Nicolae Buta de 30 de ani şi Ştefan Neamţu de16 ani, pentru că „erau români". În satul Bodeşti au împuşcat pe Adam Butariu iar în Vaţa de Jos aţi 11români.[25]

În urma atacului mârşav al miorului Hatvani asupra Abrudului, la 9 mai sunt prinşi prefecţii Buteanu şi Dobra. Pentru a se răzbuna din cauza înfrângerilor suferite, Hatvani pune la cale execuţia celor doi prefecţi patrioţi. Târât de către trupele lui Hatvani prin valea Crişului Alb, Buteanu îşi găseşte sfârşitul tragic la 23 mai 1949, când din ordinul lui Hatvani este spânzurat la Iosăşel.

Memoria lui va fi păstrată prin generaţii întregi,mulţi suferind din această cauză şi sub regimul dualist. Nu întâmplător a fost hărţuit şi preotul Nicolae Butariu din Bodeşti, care la exhumarea lui Buteanu a ţinut un înflăcărat discurs, dată după care autorităţile au ordonat anchetă judecătorească.

După spânzurarea prefectului Ioan Bureanu, în Brad s-a înfiinţat un nou lagăr de români.

Ca represalii pentru uciderea prefectului Ioan Buteanu, românii au ars casele împărăteşti şi ungureşti din Hălmagiu, Baia de Criş ţi Ribiţa, împreună cu depozitele de sare, precum şi

[22] Ibidem, pag. 51
[23] Ibidem, pag.52
[24] Revista Transilvania, anul 74, ianuarie, nr.1/1943, organ al Societăţii Astra, pag.53
[25] Idem, pag.54

toate birturile de pe lângă drumul ţării. Focul a ţinut luni şi marţi înainte de Rusaliile noastre, arzând cu acest prilej şi case ungureşti şi româneşti.[26]

Lagărul românilor era tot în preajma Hălmagiului.

În Dealul Hireadului, la drumul ţării (azi şoseaua Arad-Oradea), românii au atacat căruţa în care era un doctor care venea împreună cu soţia lui la rebelii din Hălmagiu(era dotorul Pavoliu, medic militar al trupelor rebele din Zărand, care venea să-şi preia postul în Hălmagiu, 9 iunie 1949). Doctorul a fost ucis iar soţia lui, strigând că este române, a fost cruţată.

„ Înverşunându-se lagărul românilor s-a slobozit pe drumul mare de la Valea Lesii spre Hălmagiu. Simţind aceasta rebelii din Hălmagiu s-au ridicat, ieşind înaintea lor pe Dealul Şortocului spre Băneşti şi Bodeşti unde au ţinut bătaie două ceasuri, după care românii s-au întors în pădure. În bătaia aceasta nu puţini unguri au murit pe care i-au îngropat la Hălmagiu în două gropi. Aceasta s-a întâmplat după Rusaliile noastre”.[27]

Tot din aceeaşi sursă aflăm că după aceea vizirul Inczedi s-a dus la Abrud unde a fost nimicit de Avram Iancu cu armata sa de moţi. Au mai venit la Hălmagiu 300 de pedestraşi şi 100 de călăreţi rebeli sub comanda căpitanului Meszaros, dar după 5 zile au plecat spre Iosăşel, unde au ţinut un cordon spre satele Zeldeş şi Satul Rău, până când Artur Gorge a depus armele la Şiria, la 13 august 1949.

Cu aceste consemnări se încheie cronica protopopului Ioan Moga, publicată pentru prima dată în revista „Transilvania”, nr.74, din 1 ianuarie 1943.
Numărul victimelor din părţile Hălmagiului în crâncenii ani ai revoluţiei din 1848-1849 a făcut obiectul unui studiu publicat în revista Transilvania nr. 4/15 februarie 1871. Redăm localităţile şi numărul martirilor, al căror sânge a udat şi al căror trupuri a îngrăşat pământul străbun din care a încolţit sămânţa ce a rodit în anul 1918.

- Aciuţa: octombrie 1948- 7 bărbaţi împuşcaţi de insurgenţi;
- Băneşti: iunie 1849-7 bărbaţi din Hălmagiu au fost omorâţi lâgă podul Văii Băneştilor;
- Bodeşti: octombrie 1948- 2 bărbaţi omorâţi de insurgenţi:
- Ţoheşti: octombrie 1848-6 bărbaţi, 3 femei, şi 9 copii;
- Ciuciu (Vârfuri): octombrie 1848-1 bărbat şi un copil împuşcaţi;
- Ţărmure: martie 1848 -1 bărbat şi o femeie torturaţi şi omorâţi de insurgenţi;
- Hălmăgel: octombrie 1848- 30 bărbaţi, 10 femei şi 3 copii, din care 5 spânzuraţi, 22 împuşcaţi, 16 măcelăriţi de rebeli;
- Hălmagiu:- octombrie 1848- 3 bărbaţi împuşcaţi de insurgenţi, dintre care Nicolae Olariu şi Ştefan Neamţu executaţi în urma sentinţelor tribunalului revoluţionar; -aprilie 1849- 9 bărbaţi ucişi de insurgenţi;
- Luncşoara: martie1848- 3 bărbaţi omorâţi;
- Pleşcuţa: martie 1848-2 bărbaţi spânzuraţi de rebeli;
- Poienari: octombrie 1848 2 preoţi din localitate şi încă 3 bărbaţi omorâţi;
- Tălagiu: aprilie 1849- 3 bărbaţi omorâţi de insurgenţi;
- Târnăviţa: martie 1849- un bărbat spânzurat, fără judecată.

În timpul evenimentelor din 1848-1849, Ţinutul Hălmagiului a avut multe de pătimit. Însuşi Ministrul ungar de război a fost nevoit să ordone o anchetă în Zărand în legătură cu abuzuri făcute în această zonă, unde 75 de sate româneşti au fost arse şi devastate complet. Dintre acestea multe au fost din Ţinutul Hălmagiului, dintre care au fost arse complet:Tălagu, Aciuţa, Guravăii,Hălmăgel, etc.

O altă cronică despre suferinţele şi jafurile îndurate de locuitorii din Hălmagiu şi satele din jurul lui din partea maghiarilor a fost scrisă de protopopul ortodox Petru Molsovan al

[26] Idem, pag.55-56
[27] Idem, pag,56

Hălmagiului şi publicată în cartea” Memorialistica revoluţiei de la 1848 în Transilvania”, ce a fost scrisă la cererea lui Atanase Şandor din Arad pentru a lui Alexandru Papiliu Ilarian în vederea includerii într-o istorie.[28]

Manuscrisul redactat la 3 noiembrie 1851 s-a aflat în Arhivele Academiei Române, de unde s-a publicat la Editura Dacia din Cluj-Napoca, pag.116-123.

Protopopul Petru Moldovan preciza în cronica sa că a scris-o „pentru ca să ştie toată lumea românească ce au primit românii în anul 1848 în împrejurimile Hălmagiului.”[29]

Acest protopop Moldovan a făcut parte din delegaţia celor 4 membri aleşi de comitetul Zărandului la şedinţa din iulie 1861 împreună cu protopopul unit al Hălmagiului Ioan Moga, dr. Iosif Hodoş în calitate de comite al comitatului şi Ieronim Moga, „fisc comitateus” din Hălmagiu, care au prezentat împăratului Francisc Iosif un memorand prin care protestau împotriva unirii Transilvaniei cu Ungaria. Memorandul a fost respins şi lucrurile au evoluat spre acel monstruos dualism austro-ungar de la 1867.

1.5. Arestarea lui Avram Iancu şi ancheta

Încă nu se stinsese jalea acelor groaznice masacre, când Hălmagiu avea să vadă arestarea lui Avram Iancu, „Crăişorul Munţilor”, în ziua de 15 decembrie 1849, de către o patrulă austriacă. Autorităţile locale au protestat cu vehemenţă împotriva acestor samavolnicii, iar „crăişorul”, împreună cu prietenul său, Ladislau Vasile Fodor şi Iosif Bologa, au fost eliberaţi sub presiunea puternică a poporului, prezent în acea zi de târg, la Hămagiu.

Împrejurările favorabile au făcut ca acest protest al autorităţilor să fie păstrat până în ziua de azi. Iată conţinutul lui:

„Mult Onorate Domnule Sub Comisariu Regesc!

Onorat Domnia ta vei audit şi pote cu ochi vei fi vedut templarea ce sa templat eri în târgul de Tiară din oraşul nustru veniţilor la târgul liber Avocatul Avram Iancu şi consoţii lui, de către oarecare ostaşi împărăteci cum aceştia din urmă numaidecât audiră de numele şi venirea în Hălmagiu a lui Iancu îndată se şi însoţiră şi căutară de amănuntul după el unde ar fi aflândul lau dus ca arestat înaintea căpitanului companiei de aici.

Ce vină au făcu aceşti oameni noi nu şcim şi nici ne slobozâm a hotărî, lăsăm celor ce se cuvine. Pre noi ne interesează cea ce vedem a se fi lucrat şi tratat împotriva drepturilor şi legilor tuturor popoarelor că tot omul poate merge liber aşi căuta de lucru sau în orice alt locu ca nimeni să nu pote merge liber fără investigare şi hotărâre. Lumea togma prinaceia să se întulbure pacea şi liniştea prin care ar trebui să le ţină sus şi au vătămat autoritate dreptului oraşului ce are a convoca târg de ţară. Ei să fie primi competenţi în linişte ţinuţi dar să nu dea prilegiuri de răscoală. Noi chiaru nu şcim nici din a cărui poruncă vină sau tâmplat aşa. Destul că nu avem bărbaţi înţelepţi şi de faţă pe Domnul Sub Comisariu tratarea patulei cătăneşti au fost stare a căşuna în popor groaznica turburare neaşteptate evenimente triste din iritarea duhurilor urmate pote şi de vărsare de sânge în urmă. În privinţa acestora pentru încongiurarea în asemenea situaţii pentru vătămarea făcută pe calea sa şi pentru a se păzi în acest Cercu şi de aici în acolo liniştea poporului precum sau păzit şi până acum ne rugăm cu toată umilinţa lucrul acesta mai sus arătat al face cunoscut şi a ne spera de partea noastră(…).

[28] Vasie I. Buta: Hălmagiu pe treptele timpului Editura Sophia , Arad 1999 pag.43

[29] Ibidem, pag. 44, din Arhivele statului . Deva. Fondul comitatului Hunedoara. Dosar 15/ 1849, original

Cu reverenţie semnând a mult Domniei Tale, umil servi Sida Arsenie, judele oraşului, Mihailovici George, notar şi membri Magistratului din Hălmagiu. Hălmagiu 16 decembrie 1849/1.” [30]

Tot din aceleaşi surse se mai păstrează alte documente originale ce aduc detalii cu privire la împrejurările şi atitudinea celor implicaţi în prinderea şi arestarea lui Avram Iancu în acea „ sâmbătă neagră” cum o numesc hălmăgenii. De aici înainte Avram Iancu va veni deseori la Hălmagiu unde oamenii îl primeau cu respect şi bucurie.

Multă vreme apoi, peste douăzeci de ani, umbra vie a celui ce fusese Craiul Munţilor, ca un înfricoşător semn de protestare mută a poporului său înşelat în justele-i aspiraţiuni, Avram Iancu îşi purtă durerea pribeag din sat în sat pe plaiurile Zărandului.

Pleca de obicei seara, la drum, şi la revărsatul zorilor se găsea pe prispa unei case doinind din fluier. Purta două fluiere, unul lung, baston totodată şi unul mai scurt, pe tureacul cismii.

Din regiunea Hălmagiului mai jos în Ţara ungurească care începea la Guravăii, nu trecea niciodată. În Iosăşel şi Gurahonţ fusese în toamna anului 1869, la înmormântarea osemintelor lui Buteanu.

Mai mult îşi petrecea timpul în Zărand, la Hălmagiu, Baia de Criş, Brad şi prin satele aparţinătoare acestora.

Faptul era explicabil. După 1850, Zărandul devenise o puternică cetăţuie a românismului, de la 1863 avea limba oficială românească şi aparatul administrativ. Astfe Iancu era aici scutit de ofensele răutăcioase ale duşmanilor.

În Baia de Criş se formase o pleiadă de însufleţiţi naţionalişti: funcţionari de la prefectură, tribunal, avocaţi.

Vorbind despre aceste meleaguri des străbătute de Iancu în vremea rătăcirii sale, Craiul Munţilor zicea: „Câtă lume am umblat eu, ţară mai bună, mai dulce, mai bogată, cu oameni mai primitori ca ţara Zărandului , n-am aflat. Dacă voi muri, numai aici să mă îngropaţi”.[31]

Există o profeţie a lui Avram Iancu relatată de Alexandru Popescu şi apărută în monografia lui Traian Mager. Dascălul din Hălmăgel, Popescu relatează:

„ Iancului nu-i plăcea să vorbească despre revoluţie. A spus numai atâta că: *Vaca lui cea neagră va făta peste 70 de ani.”*[32]

Crăişorul Munţilor, cum îl numesc moţii a vrut să spună că peste 70 de ani evenimentele anilor 1848-1849 vor da roade. Şi într-adevăr după şapte decenii, în 1918, s-a împlinit visul de veacuri al românilor, unirea.

În dimineaţa zilei de 10 septembrie 1872 Iancu se stinse solitar şi tainic la Baia de Criş. Bătrânii munţi, ce străjuiesc de milenii, îngusta vale a Crişului , i-au fost singurii martori în clipele agoniei, iar stelele i-au fost făclii de căpătâi. „Cea mai autentică moarte a unui erou epic, cu un subiect de crâncenă epopee i-a fost întreaga viaţă”.

Avram Iancu îşi doarme somnul de veci la Ţebea, şi veghează de acolo destinele românilor şi ale României.

1.6. Desfiinţarea comitatului Zărand şi acţiuni politice româneşti

[30] Vasie I. Buta.: Hălmagiu pe treptele timpului, Editura Sophia 1999, Arad, pag 45, după Arhivele Statului din Deva. Fondul Comitatului Hunedoara. Dosar15/1849, original

[31] Traian Mager: Cultul eroilor în Apuseni, Biblioteca Ligii Antirevizioniste, Arad, 1934, pag.68

[32] Idem: pag.80

Din motive politice, în fond şi sub pretextul unei noi arondări administrative, în formă comitatul Zărand a fost desfiinţat, prin art. de lege ungar XXXIII/1876, alături de comitatele Chioar, Crasna şi Solnocul de Mijloc.

De atunci a pretoratul Băii de Criş a fost anexat comitatului Hunedoara, iar Hălmagiul împreună cu cele 34 de sate pe care le administra, comitatului Arad, până în anul 1956, îndeplinind funcţia de centru administrativ, judecătoresc, meşteşugăresc, comercial, cultural, etc.

Războiul de independenţă din anul 1877 ce a dus România împotriva turciei a fost privit cu mult interes de întregul popor român din Transilvania, iar la îndemnul deosebit de curajos lansat de doamna Anastasia Popescu şi Zinca Romanu din Făgăraş femeile române de Crişului Alb au răspuns prompt, trimiţând „ofrande”. Astfel în ziarul Telegraful Român din anul XXV(1877 nr.68/28 1877) citim că pe valea Crişului Alb s-au făcut donaţii ale câtorva doamne din Brad, Baia de Criş şi Hălmagiu.[33]

Procesul Memorandumului intentat în ziua de 5 mai 1894 împotriva fruntaşilor Partidului Naţional Român din Transilvania şi Banat, în frunte cu dr. Ioan Raţiu, Vasile Lucaciu, George pop de Băsesci, a avut un puternic răsunet în părţile Hălmagiului. Nu e de mirare faptul că ziarul maghiar „Ellenzek” din Cluj scria în numărul său din 23 mai 1894:

„ Răul creşte iar valurile agitaţiunii trec peste Piatra Craiului. În părţile Hălmagiului şi ale Cinteiului (jud.Arad) fierberea a luat aşa de mari proporţii încât ne putem aştepta la ce e mai rău….Valurile agitaţiunii şi valahii aşteaptă ora răzbunării”.[34]

Într-adevăr temerea era justificată pentru că 80 de bărbaţi din Hălmagiu şi împrejurimi trimiseseră Comitetului Naţional Român din Cluj o telegramă de solidarizare cu memorandiştii aflaţi pe banca acuzării.

„ Cauza pentru care luptaţie sfântă şi o recunoaştemu de a fi a noastră.Întreg poporul român e cu voi, dreptatea va învinge. Cu noi e Dumnezeu. Curagiu! Înainte Apostoli ai românismului! Noi toţi vă urmăm. Trăiască dreptatea, trăiască Comitetul Naţional Român!!!”

Această telegramă este datată din 7 mai 1894, Hălmagiu.[35]

Dar după cum este ştiut memorandiştii au fost condamnaţi la diferite pedepse privative de libertate, ispăşindu-le în închisorile din Ungaria.

Valul de nemulţumiri împotriva asupritorilor a continuat însă şi a izbucnit cu putere în anii 1917 -1918 împotriva tendinţelor de introducere cu forţa a limbii maghiare în şcoli.

1.7. Sfârşitul dominaţiei austro-ungare

După patru ani de încleştare titanică a puterilor europene, la finele lunii octombrie 1918 imperiul austro-ungar se prăbuşea. Agresorii poporului român şi a celorlalte naţiuni ce le stăpâneau încearcă, zadarnic, să oprească sfârşitul acestui proces istoric, organizând o armată republicană.

La persecuţiile şi lipsurile materiale provocate de cei patru ani de război se mai adaugă abuzurile autorităţilor locale, mai ales ale notarilor comunali şi jandarmilor. În aceste condiţii izbucnesc răscoale. La Hălmagiu izbucneşte o răscoală în ziua de târg din 3 noiembrie 1918,

[33] Vasile I. Buta : Hălmagiu pe treptele istoriei, Arad, 1999 după Telegraful Român anulXXV,1877 nr. 68 Sibiu 29 august -9 septembrie 1877
[34] Unirea Transilvaniei cu România, 1 decembrie 1918.Institutul de studii istorice şi social politice,Bucureşti.1972,ediţia a II-a, pag.232
[35] Arhiva „Muzeului Unirii” din Alba Iulia

Cei demobilizaţi se aruncă cu furie asupra magaziilor de alimente, depozitelor de tutun şi asupra cancelariilor notariale.[36]

Întrezărind apropierea mult aşteptatului moment de eliberare naţională, sub îndrumarea Consiliului Naţional Român înfiinţat la Arad, un grup de oameni inimoşi din Hălmagiu îşi adună arme, bani şi provizii şi sub comanda lui Traian Mager se organizează milităreşte.

Astfel iau naştere gărzile naţionale din ţinutul Hălmagiului, în ziua de 4 noiembrie 1918, cu sediul la Birtul Mare. Printre primii gardişti sunt învăţătorii Dragoş Adam, Mihail Vidu, apoi diaconul Enenia Joldea meseriaşii Borza Petru şi Ciungan Petru.[37]

De neuitat a rămas pentru localnici momentul inaugurării puterii române în Hălmagiu, marcat prin focul tras de cele 12 arme în seara zilei de 4 noiembrie 1918, urmat de aclamaţiile „Trăiască România!"

În ziua de 17 noiembrie 1918, cu ocazia unei mari adunări populare la care au participat delegaţi din cele 33 de sate aparţinătoare Hălmagiului, s-a citit de către comandantul gărzii, textul telegramei adresat românilor din acest ţinut.

Prin aceasta se pregătea terenul marii adunări de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, căci gărzile militare aveau, cu precădere, misiunea de a menţine ordinea şi siguranţa, fiind în acelaşi timp detaşamente importante pentru susţinerea propagandei naţionale desfăşurată în numele Consiliului Naţional, căruia îi erau subordonate.[38]

Din partea poporului român al ţinutului Hălmagiului au fost delegaţi următorii:

- Toma Pop ,ca delegat al cercului Hălmagiu
- Cornel Lazăr din partea episcopiei Arad, protopop la Hălmagiu
- Mihail Vidu , învăţător
- Enenia Joldea, diacon
- Veselie Gheorghe, ţăran
- Sirca Alexandru, tânăr intelectual

\- Cătană Vichentie, tânăr intelectual[39]

Bucuria unirii era aşa de mare încât oamenii în loc de „bună ziua" se salutau cu urarea „Trăiască România Mare!", la care se răspundea, di adâncul inimii „Trăiască!". Entuziasmul fără precedent, produs de unirea Transilvaniei cu România se transformă curând în suferinţe şi peste ţinutul Hălmagiului se întinse umbra ameninţătoarte a unui nou război.

Astfel în luna februarie 1919, trupe maghiare, venind dinspre Arad, au pătruns în ţinutul Hălmagiului, pe care l-au ocupat, instalându-şi comandamentul în localul „Birtul Mare". Garda naţională locală neputând face faţă acestei invazii, s-a retras la Brad, unde sosiră primele detaşamente ale armatei române.

În ziua de 30 martie 1919 o baterie a armatei române, aflată în satul Târnava de Criş, trage asupra trenului blindat maghiar care înaintase până la Vaţa, fără să mai riposteze, trenul blindat s-a retras la Hălmagiu. Incidentul a provocat panică în rândul trupelor maghiare care a părăsit Hălmagiu, dar s-a întors după trei zile cu efective sporite.

În prima jumătate a lunii aprilie 1919 grosul armatei române se apropie de Hălmagiu, pregătind ofensiva pentru dezrobirea Crişanei, iar în dimineaţa de 16 aprilie 1919, pe un front de circa 20 de km. De la dealurile Gorgana, Hiread şi până dincolo de Brusturi, s-au aflat faţă în faţă cele două armate: de ocupaţie şi de eliberare.

---

[36] Traian Mager : Contribuţii la istoria unirii. Arad, Tipografia Diecezană.1939.pag.21
[37] Ibidem, pag.28
[38] Unirea Transilvaniei cu România,1918, pag. 642
[39] Ibidem, pag.662

Armata română declanşează atacul şi gurile de foc ale tunurilor, amestecate cu ţăcănitul cadenţat al mitralierelor, răspândesc groază în întregul ţinut. E o înfruntare pe viaţă şi pe moarte.[40]

Se eliberează Vaşcăul, Beiuşul şi Oradea, iar la 4 august 1919 armata română pune capăt acestui război, integrând pentru totdeauna Transilvania, Crişana şi Maramureşul la România.

Pe câmpurile de luptă ale primului război mondial şi-au dat viaţa următorii hălmăgeni: Butar Petru, Baltă Ioan, Banici Alexandru, Ciungan Adam, Groza Gheorghe, Ianc Nicolea, Jepian Iulius, Moţ Alexandru, Paic Nicolae, Paic Petru, Paler Iosif, Sbârcea Ioan şi Turuc Petru.

Unii dintre eroii acestui război de reîntregire a neamului îşi dorm somnul de veci în cimitirul de la Ţebea alături de Avram Iancu şi tribunii lui.

După terminarea războiului s-au succedat o serie de reforme administrative. Teritoriul ţării s-a împărţit în raioane şi regiuni. Dinplasele Hălmagiu, Gurahonţ şi Sebiş s-a format raionul Gurahonţ aparţinând regiunii Arad. În anul 1956, a fost desfiinţată regiunea Arad, iar raioanele Gurahonţ, Ineu şi Criş au fost incluse în regiunea Oradea(mai târziu numele ei a fost schimbat în Crişana).

În 1968 au fost desfiinţate raioanele şi regiunile şi s-a împărţit teritoriul ţării în judeţe. De la acea dată Hălmagiul aparţine judeţului Arad.

PARTEA A II –A

[40] Traian Mager: Contribuţii la istoria unirii1918-1919.Jurnal.Tiparul Tipografiei Diecezană. Arad pag.184

2.1. File din istoria satului Ioneşti

Atestarea istorică a satului Ioneşti datează din anul 1415, sub numele de Isnoahaza (Casa lui Ioan) şi la anul 1439, sub numele de Kereste Ianos- Falwa, în limba maghiară şi transcrise cu ortografia acelui timp cum ne arată Vasile Meruţiu în cartea sa intitulată „Judeţele din Ardeal şi Maramureş până în Banat”[41].

Satul Ioneşti a aparţinut de comitatul Zarand , până la desfiinţarea acestuia, când trece sub administrarea judeţului Arad, ca şi toate satele aparţinătoare Hălmagiului.

Prin tradiţia orală locală, transmisă de-a lungul veacurilor s-a explicat că numele satului provine de la numele întemeietorului lui, Ioan şi care fiind cioban a fugit din părţile Devei, de groaza tătarilor (cam pe la anul 1241), cu familia sa şi cu oile stabilindu-se pe actuala vatră a satului Ioneşti. Această aserţiune este verosimilă deoarece localităţile cu terminaţia în sufixul „eşti” provin de la numele întemeietorilor.[42]

După ce copiii au crescut mari li s-a spus „ioneşti” adică urmaşii familiei lui Ioan , iar tatăl lor a rămas în sat şi le-a dat fiecăruia oi şi le-a spus să meargă „unde văd cu ochii”. Doi s-au dus spre răsărit şi au întemeiat satele Ocişor şi Ociu, iar ceilalţi au rămas cu tatăl lor întemeind satul Ioneşti.

De altfel în prima menţiune istorică, scrisă în limba maghiară la un timp relativ scurt după invazia tătarilor (1241), numele satului apare în documentele oficiale cu denumirea Ianoshaza (Casa, familia lui Ioan), adică Ioneşti.

La începutul secolului al XX-lea locuitorii satului spuneau că sunt de la Iuaneşti, întrucât în partea locului, lui Ioan i se spune şi acum Iuăn.

De la mijlocul veacului al XV-lea şi până în 1600 satul Ioneşti a fost sub stăpânirea voievozilor din Hălmagiu, apoi sub stăpânire nobililor unguri şi a împăraţilor habsburgi, tot timpul fiind subordonat administrativ Hălmagiului.

În primăvara anului 1599 tătarii venind dinspre Ineu, au pătruns în strâmtorile de la Hălmagiu, au prădat şi aprins satele până la Baia de Criş.[43]

Această incursiune a tătarilor a rămas în memoria locuitorilor de atunci şi s-a transmis din generaţie în generaţie, prin tradiţia orală. Preotul de atunci al satului Ionesti, împreună cu locuitorii au fugit de groaza tătarilor în ziua de Paşti pe un deal, peste Crişul Alb şi acolo s-au împărţit paşti. De atunci acest deal se numeşte „Dealul Popii”.

Este o deplină concordanţă a momentului incursiunii tătarilor păstrat în memoria localnicilor şi cel consemnat în istorie. Astfel istoria precizează că năvălirea tătarilor a avut loc în primăvara anului 1599, iar localnicii susţin că au năvăli la Paşti, adică primăvara.

În anul 1753 satul Ioneşti făcea parte din cnezatul Hălmagiului, alături de satele: Ţoheşti, Poienari, Ociu, Ocişor, Tisa, Leasa, Leştioara, Bodeşti şi Mermeşti.[44]

Conform celor relatate de Silviu Dragomir în lucrarea sa, pe bază de documente, şi locuitorii satului Ioneşti au participat alături de cei ai districtului Hălmagiului la campania –lupta- de împotrivire a introducerii religiei catolice în aceste locuri făcând parte din cei 1565 capi de familii care s-au declarat împotriva unirii cu biserica romano-catolică, la ancheta din 12-19 mai 1754, făcută în Hălmagiu.

Participarea lor se poate justifica şi prin faptul că ei aveau construită actuala biserică in anul 1730 şi nu doreau să le fie luată şi predată uniţilor cu biserica Romei(catolică).

---

[41] Vasile Merluţiu: Judeţele din Ardeal şi Maramureş până la Banat. Institutul de Arte Grafice Ardealul , Cluj, 1929 pag 165

[42] D.N. Pipidi .: Contribuţiuni la Istoria veche a României, Editura Ştiinţifică 1967, Bucureşti , pag. 357

[43] Traian Mager.: Ţinutul Hălmagiului, vol. I, pag. 8

[44] Silviu Dragomir:Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în veacul al XVIII-lea, vol. I, pag. 239

Răscoala din 1784 condusă de Horia, Cloşca şi Crişan extinzându-se şi în părţile Hălmagiului, iobagii din toate satele de pe valea Crişului Alb, au participat la acea răscoală fiindcă ei au suferit cumplit de pe urma exploatării nobililor.

Din recensământul populaţiei făcut de administraţia austriacă în anul 1720 aflăm că în satul Ioneşti erau atunci 14 familii de iobagi numărând 138 de locuitori iar în anul 1760-1762, numărul lor se ridicase la 172, formând 43 de familii.

În ace timp satul Ioneşti ca şi satul vecin Ţărmure, făcea parte din domeniul nobilului Hallaky Ştefan, domeniu în care iobagii erau obligaţi să lucreze pământurile mai multe zile pe săptămână cu braţele şi cu animalele lor, fiindcă nobilul le ceda şi lor în folosinţă personală câteva loturi de pământ din ale căror recolte trebuiau să-i predea cote părţi.
Iobagul dădea zeciuială(a zecea parte) din oi, capre, porci, viţei, stupi, lână, brânză.
La acestea se mai adăugau taxele de păşunat, de folosinţă a pădurilor, morăritul, etc.

Iobagilor din părţile Hălmagiului, în care se cuprind şi cei din Ioneşti li s-a făcut o mare nedreptae faţă de cei din comitatul Aradului , care primeau în folosinţă, 20-32, jugăre de arătură numită „sesie" pe când cei din comitatul Zărandului aveau sesii de trei, patru ori mai mici, fiindcă aici era mai puţin pământ dar sarcinile erau mai mari, motiv pentru care s-au alăturat răscoalei din 1784.

Din cercetările făcute asupra răscoalei de academicianul David Prodan, aflăm că în luna noiembrie 1784, asupra ţăranilor din jurul Hălmagiului a năvălit oastea nobililor împreună cu forţe militare imperiale(austriece). La începutul lunii decembrie 1784 armata imperială , comandată de maiorul Stoianovici a pornit de la Deva spre Hălmagiu luând poziţie de luptă pe aliniamentul Ioneşti –Hălmagiu.

Pentru restabilirea liniştii în aceste locuri s-a deplasat în Hălmagiu episcopul Petru Petrovici din Arad, la sfârşitul lunii decembrie, dar starea de agitaţie va continua şi în cursul lunii ianuarie 1785, după prindere lui Horea, Cloşca şi Crişan.

Vicecomitele Hallaky se plângea că-i este teamă că la primăvară va izbucni din nou răscoala. Acelaşi David Prodan ne relatează că în protopopiatul Hălmagiului au fost ucişi 35 de ţărani, după care au rămas 30 de văduve şi 78 de orfani , iar exploatarea ţărănimii a continuat.[45]

După înăbuşirea răscoalei nobilul Ştefan Hallaky a pretins o despăgubire de 4850 florini pentru pagubele suferite la curtea sa din satele Ţărmure şi Ociu, iar participanţii la răscoală au fost siliţi să poarte cusut pe spatele ţundrei(cojoc) semnul furcilor tăiat din pănură albă, sub pedeapsa aplicării a 50 de bastoane, dacă nu purtau acest semn.[46] Tot de atunci datează odioasa „piatră a cinzaiului" din faţa bisericii voievodale din Hălmagiu, locul în care cei pedepsiţi primeau cele 50 lovituri de baston pentru nerespectarea poruncii nobilului.

În urma fizitei făcute de împăratul habsburg în Transilvania în anul 1817, şi a celor peste 10 000 de jalbe ale iobagilor, acesta a hotărât efectuarea unei anchete asupra situaţiei semnalate. În comitatul Zărand de care aparţinea atunci şi satul Ioneşti, ancheta a făcut-o Anton Cziraky. Rezultatele au fost consemnate în rapoartele anului 1819 şi se găsesc în arhiva naţională din Budapesta, de unde Arhivele statului român prin microfilmare.[47]

Din acele documente se constată ce obligaţii avea fiecare sat şi iobag faţă de nobilul domn de pământ. Tot din acele rapoarte rezultă că spre deosebire de satele din jurul Hălmagiului, unde erau stabilite robotele către nobilime, în satul Ioneşti, nu au fost fixate robotele şi din acest motiv iobagii erau siliţi a le face după bunul plac al nobilului.

Revoluţia anilor 1848-1849 în părţile Hălmagiului a fost consemnată de cei doi protopopi ai Hălmagiului , în două cronici diferite, anume protopopul unit Ioan Moga, în cronica

[45] David Prodan: Răscoala lui Horea , vol. II, pag .535
[46] Nicolae Densuşeanu: Revoluţiunea lui Horia în Transilvania şi în Ungaria 1784-1785, Tipărită în 1884, la tipografia „ Românul", Bucureşti pag. 364-365
[47] Vasile I. Buta: Hălmagiu pe treptele istoriei, Editura Sophia, Arad, 1999 pag., Arhivele statului, Bucureşti. Colecţia de microfilme din Ungaria. Conscripţia Czirakyana, cutia 602, Comitetul Zărand.

intitulată „Descrierea întâmplărilor care s-au întâmplat de la începutul revoluţiei din anul 1848 şi 1849 în protopopiatul Hălmagiului” publicată în anul 1943 in Revista Transilvania din Sibiu nr.1/1943 şi protopopul ortodox Petru Moldovan care a publicat în cartea „Memorialistica Revoluţiei de la 1848 în Transilvania”, Cluj 1988 o cronică separată.
Protopopul Petru Moldovan scrie în cronica sa că „trecând ungurii pe drumul ţării în satul Ioneşti pe un prunc numit Todor Şandru lui Solomon înaintea căşii, slobozând un tun între căşi, l-au puşcat”(pag. 117).

Se mai scrie în cele două cronici despre jafurile făcute asupra locuitorilor şi aprinderea sălaşurilor.

Avram Iancu, în ultima parte a vieţii a trecut deseori prin satul Ioneşti şi stând sub un măr mare ce era pe locul actualei case a preotului Gligor Ioan, cânta din fluier şi în jurul lui se adunau bătrâni şi copii.
Când se însera era poftit în casa lui Şandru Dănilă, care era primarul satului, era ospătat şi dormea într-un pat care a dăinuit până în zilele noastre şi pe care alt Şandru Dănilă, nepotul de fiu al celui de pe vremea lui Avram Iancu, fost şi el primar ca bunicul lui l-a dăruit în anul 1968, Muzeului Etnografic din Cluj.[48]

Referindu-se la evenimentele din 1918, Traian Mager scria ÎN cartea sa „ Contributiuni la istoria unirii 1918-1919”, că secţia a XII-a a gărzii naţionale române cu sediul în Hălmagiu era compusă din 5 centrale rurale din care prima era în Hălmagiu şi de aceasta depindea şi satul Ioneşti avându-l ca preşedinte al gărzii pe preotul Sinesie Şerban.

În ziua de 15 aprilie 1919, batalionul III, al regimentului de infanterie „Horia”, comandat de maiorul Banciu Sabin din Brad, se afla în satul Ioneşti de unde urma să intre în ofensivă.
Tot atunci pe lini Hălmagiu –Ţărmure în faţa satului Ioneşti era o divizie cu 8 tunuri şi o baterie de munte făcând parte din regimentul 29 obuziere al armatei române. De asemenea se mai găsea în apropiere de Ioneşti o baterie a regimentului Horea, cu patru tunuri.

Înaintea declanşării atacului de către armata română în dimineaţa zilei de 16 aprilie 1919 pe linia Hălmagiu –Ţărmure, dincolo de Ioneşti erau rezervele de cantonament şi de alarmă, precum şi a doua centură de tunuri.

E lesne să tragem concluzia asupra stării de spirit a locuitorilor de atunci ai satului Ioneşti şi elanul ce i-a cuprins aflând vestea că în dimineaţa de 16 aprilie 1919, (miercurea Paştilor), armata română a dezlănţuit atacul asupra armatei maghiare ce era amplasată pe o distanţă (front) de peste 20 km., începând de la dealurile Gorgana-Hiread şi până dincolo de Brusturi, şi ce explozie de bucurie au avut aflând că după lupte crâncene ce au durat peste două ore, armata română a străpuns frontul inamicului şi-l urmăreşte pe Dealul Mare.

2.2. Eroi ai satului căzuţi în cele două războaie mondiale

Deşi satul Ioneşti este mic, de aici şi-au dat viaţa următorii locuitori în cele două războaie mondiale.
Eroi din primul război mondial:
Şandru Ioan
Toşca Adam
Sbârcea Dumitru
Sbârcea Adam, a lui Avram
Rus Lazăr
Herman Nicolae

Eroi din al doilea război mondial:
Dan Ilie
Sbârcea Nistor

[48] Informator: Gligor, Ioan, preot din Ioneşti, nepot de fiică a lui Şandru Dănilă

Şandru Pavel
Şandru Iosif Muntean Gheorghe
Dărăştean Ioan
Bora Sabin
Şandru Nistor (în Ungaria)
E trist că nici până la această dată locuitorii satului Ioneşti nu au ridicat un monument în cinstea eroilor neamului. În cimitir există două cruci anume pentru Şandru Ioan căzut în primul război mondial şi pentru Şandru Nistor, căzut în al doilea război mondial. Crucile au fost ridicate de familiile celor doi eroi.

2.3. Populaţia şi ocupaţiile

Populaţia unei localităţi este elementul activ care perpetuează acea localitate fie prin conservarea familiilor de baştină, fie prin împrospătarea cu oameni veniţi din alte părţi. De aceea vom prezenta atât numele de familii vechi cât şi cele mai noi stabilite în decursul timpului în satul Ioneşti.

Cele mai vechi familii atestate documentar în acest sat au fost: Adrian, Bujac, Guga, Guguţ, Muntean ,Şandru, Toşca şi Sbârcea., după cum a consemnat Traian Mager în Monografia Tinutului Hălmagiu, vol.I pag.149, iar în anul 1867 erau.Adrian (3), Budean (1), Bujac(3), Dărăştean(1), Groza(1), Guga (5), Guguţ (14), Lupei(1), Mihuţ (3), Moţica (1), Muntean (1), Rad (1), Rus (6), Şandru (36), Stana (1), Sbîrcea (17), Toşca (4), Ţerei (1), Vâjdogan (1).

Cele mai vechi consemnări asupra populaţiei din Transilvania datează din anul 1720,făcută de administraţia austriacă după ocuparea Transilvaniei. În acel an în satul Ioneşti erau 12 familii de iobagi români şi 2 familii de maghiari, cu o populaţie totală de 138 locuitori.[49]

După o statistică din anii 1760-1762, populaţia satului Ioneşti era de 172 de locuitori, formănd 43 de familii, după cum precizeată Traian Mager în continuare la pagina 86, din lucrarea sa Monografia Ţinutului Hălmagiu.

La recensămintele dintre anii 1834-1930 s-a consemnat o creştere a populaţiei:

ANUL	NR. LOCUITORI
1834	195
1868	336
1880	305
1890	335
1910	375
1920	352
1930	341

Este de reţinut faptul că între anii 1869-1830, adică timp de 6 decenii populaţia satului Ioneşti a fost aproape constantă. Numărul mic de locuitori din 1834 se poate explica şi prin faptul că în 1831 în Transilvania a izbucnit o epidemie de holeră.

Dar să facem un salt peste timp şi să ne oprim la populaţia Ioneştiului în perioada 1986-1990, aşa cum apare ea consemnată în registrul agricol aflat la Primăria din Hălmagiu.

Din acel registru rezultă că între aceşti ani trăiau în satul Ioneşti numai 235 de locuitori, în 59 de gospodării şi că în sat erau 42 de nume de familie. Cele mai numeroase familii erau:

[49] Traian Mager: Ţinutul Hălmagiului, vol. I. pag. 67-68

Sbîrcea, cu 42 de membrii,Şandru, cu 41 membrii, Rus, cu 13 membrii, Lupei, cu 8 membrii, Vlăduţ, cu 8 membrii.

Rezultă deci că din punct de vedere al numărului populaţiei în perioada 1986-19190, se înregistrează o scădere semnificativă ,în regres faţă de anii anterior prezentaţi,1869-1930.
Este de reţinut faptul că deşi populaţia satului s-a înprospătat mereu, aici aşezându-se locuitori din alte sate ca de exemplufamiliile: Pârva, Groza, Mateş, Gavrilă, Florea, Dragoş, Herbei, Duma, Bogdan, Moţica, numărul total al populaţiei a scăzut esenţial.

Explicaţia constă în exodul tinerilor spre alte localităţi, în special oraşe, unde şi-au găsit mijloace de trai mai bune. Din sat au plecat după cel de-al doilea război mondial mulţi colonişti în câmpia Aradului.

Referindu-ne la structura social-economică a satului trebuie precizat faptul că satul Ioneşti are puţin teren productiv, şi de slabă calitate neputând asigura tuturor locuitorilor lui un trai îndestulător, numai din produsele agricole şi animaliere.

De aceea o parte a populaţiei active şi-a găsit resurse de trai în alte îndeletniciri suplimentare:

-28 de locutori erau angajaţi muncitori la diferite întreprinderi din zona Brad şi la Secţia IV UTA Hălmagiu;

- alţi 3 erau electricieni, 4 mecanici, 2 impiegaţi, 4 şoferi, 4 angajaţi la Cooperativa de Consum, Hălmagiu, 1 coafeză, 1 tehnician veterinar, 1 croitoreasă, 1 sudor, 1 preot 1 strungar, 1 lucrător la Centrul de colectare a laptelui,2 tractorişti. Adică 36 de locuitori aveau diverse profesii, completând venitul lor cu munca în agricultură.

În anul 1992 erau 14 pensionari, restul populaţiei trăieşte din cultivarea plantelor şi creşterea animalelor.

Din datele aflate la primăria din Hălmagiu, în registrul agricol al satului între anii 1986-1990, putem prezenta, numele, prenumele data naşterii fiecărui locuitor şi profesia. Trebuie făcută precizarea că unele profesii s-au schimbat, nefiind operate în registrul agricol.

REGISTRUL AGRICOL AL SATULUI IONEŞTI PE ANII 1986-1990

Numele şi prenumele	Sexul	Anul naşterii	Ocupaţia
1. Sbîrcea Floare	F	1934	Agricultoare
Dărăştean Ilie	M	1930	Muncitor
Sbîrcea Iosif	M	1969	Muncitor
2. Sbîrcea Eftimie	M	1938	Muncitor
Sbîrcea Amalia	F	1944	Agricultoare
Sbîrcea Dorel	M	1964	Muncitor
Sbîrcea Lucreţia	F	1914	Agricultoare
3. Sbîrcea Sabin	M	1940	Electrician
Sbîrcea Paraschiva	F	1951	Agricultoare
Nicoară Marinela	F	1968	-//-
Sbîrcea Paraschiva	F	1911	-//-
Sbîrcea Alexandru	M	1939	-//-
Nicoară Dan	M	1963	electrician
4. Sbîrcea Gh. Ioan	M	1927	Agricultor
Sbîrcea Constantin	M	1954	-//-
Sbîrcea Elena	F	1956	-//-
Sbîrcea Gheorghe	M	1897	-//-
Sbîrcea Daniela	F	1980	copil
Sbîrcea Daniel	M	1989	copil
5. Rus Avram	M	1933	Muncitor COOP Hălmagiu
Tivlea Elena	F	1928	Agricultoare

Tivlea Florica	F	1964	-//-
6. Florea Salvina Florea Cornel 6. Florea Elena Florea Simona	F M F F	1924 1951 1954 1977	-//- mecanic agricultoare elevă
7. Mihuţ Floare Mihuţ Cornel	F M	1927 1954	Agricultoare Muncitor IPEG Hălmagiu
8. Toşca Ioan Toşca Istina Toşca Emil Toşca Cornel	M F M M	1938 1940 1969 1969	Muncitor Agricultoare Agricultor -//-
9. Faur Elena Faur Floarea	F F	1934 -	Pensionară -
10. Gligor Salvina Gligor Zoriţa Gligor Rodica	F F F	1922 1951 1969	Agricultoare -//- -//-
11. Dan Virgil Dan Maria Dan Dorica Şandru Marcel Şandru Marcela Şandru Alina Dan Victoria	M F F M F F F	1937 1937 1959 1947 1976 1981 1912	Muncitor I.M.Barza Agricultoare -//- Şofer Elevă -//- Agricultoare
12. Sbîrcea Roman Sbîrcea Salvina Sbîrcea Elena Petrişor Constantin Petrişor Flavius	M F F M M	1916 1960 1961 1961 1987	Agricultor Agricultoare Muncitoare UTA Hălmagiu Muncitor UTA Copil
13. Muntean Gheorghe Muntean Florica Muntean Violeta Muntean Mihaela Daciuc Răzvan Daciuc Cristina	M F F F M F	1942 1949 1968 1971 1989 1990	Agricultor Agricultoare -//- -//- Copil -//-
14. Guguţ Gheorghe Guguţ Amalia Guguţ Viorel Sbîrcea Elena Guguţ Daniel	M F M F M	1928 1930 1951 1961 1978	Agricultor Agricultoare Muncitor I.M. Barza Agricultoare Elev
15. Lupei Constantin Lupei Viorica Lupei Ioan Lupei Amalia	M F M F	1945 1953 1972 1920	Mecanic Agricultoare -//- -//-
16. Bărăştean Victoria Bărăştean Voicu Bărăştean Medina Bărăştean Emil Bărăştean Diana	F M F M F	1935 1953 1958 1983 1986	-//- Mecanic Agricultoare Elev -//-
17. Ţişca Indrei Sabin Ţişca Viorica Ţişca Romelia Ţişca Sabin	M F M F	1931 1939 1961 1983	Muncitor CFR Agricultoare -//- Elev

Şandru Iosana Ţişca Ionela	F F	1916 1988	Pensionară Copil
18. Vlăduţ Rozalia Vlăduţ Octavian Vlăduţ Crina Vlăduţ Ciprian Vlăduţ Alina Vlăduţ Anca	F M F M F F	1912 1952 1953 1977 1980 1988	Agricultoare Lucrător la COOP. Hălmagiu Muncitoare UTA Hălmagiu Copil -//- -//-
19. Pîrva Sabin Pîrva Maria Groza Terezia Groza Petru Mateş Elena Mateş Gheorghe Mateş Bogdan	M F F M F M M	1915 1923 1944 1935 1964 1961 1987	Agricultor Agricultoare -//- Muncitor I.M. Barza Coafeză Gestionar COOP. Hălmagiu Copil
20. Toşca Adam Toşca Aurelia Toşca Aurelia	M F F	1934 1946 1972	Muncitor I.M. Barza Agricultoare -//-
21. Şandru Gheorghe Şandru Floare	M F	1916 1920	Pensionar Pensionară
22. -	-	-	
23. Şandru Gh. Ioan Şandru Letiţia Şandru Romulus Şandru Felicia Şandru Adriana Şandru Ioana	M F M F F F	1922 1927 1949 1962 1983 1985	Agricultor Agricultoare Mecanic IRTA Brad Agricultoare Copil -//-
24. Vlăduţ Ioan Vlăduţ Maria Gavrilă Dorica Gavrilă Sabin Tat Marinela Gavrilă Gabriela Tat Roman Tat Mirela Tat Adrian	M F F F F F M F M	1927 1927 1948 1938 1967 1974 1963 1987 1989	Mecanic Agricultoare -//- Şofer Tehnician veterinar Elevă Muncitor CFR Copil -//-
25. Şandru Letiţia Trif Cornelia Trif Roman Trif Elena Trif Liliana	F F M F F	1928 1953 1948 1973 1974	Agricultoare -//- Tractorist Elevă -//-
26. Şandru Vasile Şandru Lucreţia Florea Jeni-Angela Florea Marin Florea Ramona Şandru Anghelina Florea Florin	M F F M F F M	1929 1937 1956 1953 1979 1907 1991	Şef centru lapte Hălmagiu Agricultoare Profesoară Gestionar COOP. Hălmagiu Elevă Agricultoare Copil
27. Dărău Ioan Dărău Amalia Dărău Lucreţia	M F F	1922 1926 1906	Pensionar -//- -//-
28. Şandru Nicolae	M	1932	Muncitor I.M. Barza

Şandru Aurelia Şandru Emil Şandru Anişoara Şandru Violeta Şandru Lucreţia	F M F F F	1940 1958 1964 1983 1913	Agricultoare Mecanic Croitoreasă Elevă Agricultoare
29. Sbîrcea Păşcuţa Şandru Nicolae	F M	1916 1937	-//- Sudor
30. Şandru Ilie Şandru Floare Şandru Gheorghe Guga Ioan Guga Lina Guga Ionela	M F M M F F	1912 1935 1934 1958 1967 1990	Agricultor -//- Muncitor I.M. Barza Mecanic Agricultoare Copil
31. Şandru Marcel	M	-	-
32. Şandru Alexandru Şandru Dorel	M M	1914 1968	Pensionar Muncitor I.M. Barza
33. Sbîrcea Arsenie Sbîrcea Silvia Sbîrcea Pavel	M F M	1926 1934 1930	-//- Agricultoare Agricultor
34. Şandru Gheorghe Şandru Victoria Şandru Elisabeta	M F F	1932 1938 1913	Miner I.M. Barza Agricultoare -//-
35. Lupei Alexandru Tibi Lupei Elena Lupei Florica	M F F	1939 1950 1971	Şofer Agricultoare -//-
36. Mihuţa Victoria Sbârcea Elisabeta	F F	1932 1911	-//- -//-
37. Iovan Elisabeta	F	1922	-//-
38. Rus Constantin Rus Lucreţia Rus Cornel Rus Ionel Rus Mariana	M F M M F	1929 1939 1958 1955 1972	Mecanic Cariera Leasa Agricultoare Electrician Mina Brusturi Miner Agricultoare
39. Gligor Nicolae Gligor Ioan Gligor Dorina Gligor Mihaela	M M F F	1920 1949 1958 1975	Pensionar Preot în satul Bodeşti Agricultoare -//-
40. Rus Ioan Rus Aurel Rus Ioan Rus Ileana Rus Sînziana Rus Ovidiu	M M M F F M	1906 1932 1962 1965 1042 1987	-//- -//- -//- -//- -//- Copil
41. Rus Ana	F	1917	Agricultoare
42. -	-	-	
43. Veselie Ioan Ţîşca Ioan Ţîşca Elena Ţîşca Florica	M M F F	1919 1936 1940 1972	Agricultor Mecanic Agricultoare -//-
44. Lupei Lucreţia Dragoş Lazăr	F M	1925 1954	Agricultoare Mecanic

Dragoş Maria Dragoş Florin Dragoş Cosmin	F M M	1953 1977 1978	Muncitoare Elev -//-
45. Herbei Florea Herbei Maria Herbei Gheorghe Jurca Mărioara Herbei Dorel Herbei Gelu Herbei Cosmina	M F M F M M F	1920 1934 1956 1960 1976 1979 1989	Pensionar Agricultoare Mecanic SMA Gurahonţ Agricultoare Copil -//- -//-
46. Sbîrcea Sabin Sbîrcea Maria	M F	1921 1931	Agricultor -//-
47. Mihuţ Ioan Mihuţ Gheorghe	M M	1911 1901	-//- -//-
48. Sbîrcea Ioan Sbîrcea Maria Sbîrcea Cantemir Sbîrcea Lazăr Sbîrcea Cornelia	M F M M F	1936 1939 1966 1968 1970	-//- -//- Muncitor I.M. Barza Agricultor Agricultoare
49. Sbîrcea Aurel Sbîrcea Maria	M F	1936 1939	Muncitor fabrica cherestea Agricultoare
50. Petrusa Elisabeta	F	1912	-//-
51. Guguţ Sabin Guguţ Maria	M F	1931 1935	Mecanic I.M. Barza Agricultoare
52. Şandru Traian Şandru Ioan Şandru Ana Şandru Viorica Şandru Ana-Maria	M M F F F	1937 1959 1907 1965 1989	-//- Strungar Agricultoare -//- Copil
53. Şandru Traian Şandru Maria Şandru Liviu Şandru Elena	M F M F	1933 1936 1968 1970	Miner Agricultoare Şofer Agricultoare
54. Duma Aurelia Duma Ioan Duma Radu Duma Corina	F M M F	1949 1968 1974 1974	-//- Muncitor CFR Copil -//-
55. Budugan Ilie Budugan Lucreţia Budugan Dorica Budugan Mariana Budugan Ionel Budugan Nicolae	M F F F M M	1949 1925 1956 1974 1975 1984	Agricultor -//- -//- Agricultoare Agricultor Copil
56. Petrica Gheorghe Petrica Dorina Petrica Ionel Petrica Maria	M F M F	1951 1951 1974 1929	Mecanic la Mina Brusturi Agricultoare Copil Pensionară
57. Ciocan Traian 57. Ciocan Medina Ciocan Adrian Ciocan Simona	M F M F	1958 1956 1976 1978	Şofer Agricultoare Copil -//-
58. Sbîrcea Ilie	M	1934	Mecanic I.M. Barza

Sbîrcea Viorica Sbîrcea Ioan Sbîrcea Maria Moţica Aurel Moţica Rodica Moţica Marinela Moţica Florin	F M F M F F M	1936 1909 1911 1950 1954 1973 1975	Agricultoare Pensionar Agricultoare Impiegat Agricultoare -//- Elev
59. Ciur Samoilă Ciur Graţiana	M F	1948 1956	Agricultor Agricultoare

2.4. Agricultura

Satul Ioneşti are puţin teren agricol. Din statistica anului 1920 rezultă că satul avea o suprafaţă de 143 câble, teren agricol şi 20 câble fâneţe de coasă, un câblu fiind egal cu 1100 stănjani, adică un jugăr mic, reprezentând 0,452 hectare.

Aceste suprafeţe erau în proprietatea nobilului, zis şi „domn de pământ". Din conscripţia anului 1819 făcută de comisarul regal Anton Cziraky, rezultă că proprietar al satului Ionaşti Bela Zichy, care avea 41 de familii de iobagi cu casă care-i lucrau pământul.

După dispariţia iobăgiei prin legea nr. IX/1848 iobagii au rămas în posesia pământurilor pe care le lucraseră până atunci, dar au trebuit să le răscumpere de la „domnul de pământ" prin intervenţia statului austriac, care a despăgubit pe fostul proprietar cu banii plătiţi de foştii iobagi. Din anul 1870, prin punerea în vigoare a cărţilor funciare în baza deciziei nr. 10.049/1970 au devenit proprietari definitivi.

De la acea dată pământurile şi casele cu grădinile şi curţile au putut fi transmise moştenitorilor ori înstrăinate către alte persoane.

Pământurile sunt de slabă calitate şi se cer mereu îmbunătăţite cu îngrăşăminte naturale şi artificiale pentru a oferii productivitate. De asemenea se utilizează rotaţia culturilor (porumb, grâu şi apoi câte doi ani se lasă fâneţe, după care se reia acest ciclu). Cartoful este una din culturile specifice acestei zone. Ţăranii din zona Hălmagiului, cultivă cartoful pe suprafeţe întinse pentru ca mai apoi surplusul de producţie să-l valorifice în schimbul cerealelor aduse din zona de câmpie. Acest troc, cartofi contra cereale, se practică de secole.

Aşa cum ne relatează Moţica Ioan Aurel, din satul Ioneşti, cărăuşia cu produse agricole era o îndeletnicire obişnuită.[50]

Până înaintea celui de-al doilea război mondial (1941-1945), aratul se făcea cu plugul de lemn, apoi cu cel de fier şi după 1980, cu tractorul.

În anul 1990 în satul Ioneşti erau 6 tractoare, ele aparţinând locuitorilor: Rus Constantin, Ţîşca Ioan, Sbîrcea Sabin, Nicoară Mircea Sbîrcea Ioan şi Vlăduţ Ioan. În anul 2002 în Ioneşti existau 13 tractoare, proprietate personală.

Secerişul grâului se făcea cu secera, apoi cu coasa şi în prezent cu combaina. Grâul secerat ori cosit se aduna în snopi, apoi se strângea în grămezi numite peciţe, după care se ducea la treierat la batoza lui Paic Cornel din Hălmagiu.

Porumbul se semăna cu maşina de semănat şi se prăşea cu prăşitoarea. Satul dispune de 18 maşini de semănat. O parte a locuitorilor satului şi-au cumpărat motocositoare (21 de familii, din cele 58 existente în sat).

Podul de peste Crişul Alb

După cum am amintit în capitolele anterioare satul Ioneşti este aşezat de o parte şi de alta a râului Crişul Alb. Pentru a înlesni circulaţia între cătunul Gura Văii şi vatra satului, a existat câte o punte la cele două capete ale satului. Ele au fost slab construite şi deseori au fost duse de apele dezlănţuite ale Crişului Alb, în timpul inundaţiilor.

În anul 1936 s-a construit un pod de lemn peste Crişul Alb dar cu toate că a fost consolidat în mai multe rânduri , torentele Crişului l-au rupt în 1998 şi acest pod nu a mai fost

[50] Informator: Moţica Ioan Aurel, pensionar, 83 de ani

reconstruit. Din nefericire pentru a trece de la Gura Văii spre sat, sau dinspre sat la terenurile agricole de peste Criş, oamenii ocolesc satul pe la Ţărmure, sau , de primăvara şi până toamna, trec desculţi prin apă. Lipsa unui pod peste Crişul alb este resimţită şi de elevii care vi la şcoala din Ioneşti, ocolind 3 km. prin satul Ţărmure.

Construcţiile

Până în mijlocul veacului al XX-lea, construcţiile pentru locuinţe şi anexe gospodăreşti din satul Ioneşti erau făcute din lemn şi acoperite cu paie, cu mici excepţii, acoperite cu ţigle. Locuinţele aveau una sau două încăperi cu un târnaţ (tindă)în faţă, din care se intra în casă.

După cel de-al doilea război mondial, fiindcă locuinţele şi gospodăriile anexe erau in stare şubredă, locuitorii le-au demolat şi au construit altele, cu mari eforturi materiale, case mai trainice şi mai încăpătoare pe fundaţii din piatră sau beton, cu pereţii din cărămidă şi acoperite cu ţiglă într-o viziune şi stil arhitectonic modern. Stilul caselor e diferit: unele au formă pătrată şi cu un coridor la mijloc, iar acoperişul în formă de piramidă. Altele sunt dreptunghiulare iar cele zidite în ultimii ani sunt cochete ca nişte vile. Treptele sunt făcute din piatră, ciment ori mozaic, fiecare casă are bucătărie şi cămară pentru alimente, unele au şi pivniţă. Marea majoritate a caselor dispuneau de băi în anul 1990(19), iar în prezent peste 36.

Casele sunt pardosite cu duşumele din scânduri de brad ori parchet. Iluminatul este în totalitate electric. La finele anului 1990 cei 253 de locuitori trăiau în 58 de gospodării cu 2-4 încăperi.

În fiecare curte sunt construite şi anexe gospodăreşti, grajd, şură, adăposturi pentru animale, cât mai încăpătoare şi din materiale durabile.
Fiecare gospodărie are fântână în curte, curţile sunt împrejmuite cu garduri din beton, fier ,ori plasă de sârmă, iar porţile sunt din fier şi tablă.

În anul 1988 locuitorii satului Ioneşti au trecut prin clipe dramatice deoarece printr-un ordin de sistematizare, dat de conducerea comunistă a celor vremuri, se propunea demolarea satului şi construirea unor blocuri cu 4 etaje. Atunci, oamenii văzându-şi agoniseala a câtorva generaţii pusă în pericol au încercat o serie de intervenţii la foruri de conducere cât mai înalte, pentru a-şi susţine cererea. În cadrul acelor demersuri, se înscrie şi un memoriu către Consiliul Judeţean Arad pentru menţinerea satului. Juristul pensionar Vasile I. Buta a întocmit acest memoriu, la care au adăugat şi poze ale caselor şi satului Ioneşti.
Memoriu a fost aprobat şi ioneştenii au putut să se bucure mai departe de toată agoniseala şi confortul ce şi l-au creat.

Trebuie amintit că pe lângă casele din vatra satului, sunt unii locuitori care şi-au construit sau au păstrat de la înaintaşii lor adăposturi pentru ei şi pentru animalele lor, unde locuiesc temporar de primăvara până toamna. Pe dealurile: Vârful Feţii, Gruiul, sau la valea Fătăciunii, gospodari ca Rus Constantin, Rus Ioan, Gligor Nicolae ori Bărăştean Voicu, pot fi văzuţi la adăposturile lor din acele locuri.

2.5. Instituţii de cultură

Biserica

Prin tradiţie s-a transmis informaţia că în satul Ioneşti a fost o biserică construită din lemn de stejar pe la mijlocul veacului al XV-lea în crângul Ioneşti, cam pe locul actual al gospodăriei lui Şandru Gheorghe (zis Gioca).

Din acel loc , biserica a fost mutată în anul 1730 pe dealul ce se numeşte azi „ Dâmbul bisericii”, deasupra şoselei europene, unde se află şi în prezent.

În anul 1968, cu ocazia asfaltărilor făcute la şoseaua naţională, s-au construit 18 trepte de piatră în primul plan şi 11 în al doilea plan, trepte pe care se ajunge la biserică. Tot cu acelaşi

prilej s-a consolidat versantul dealului unde este amplasată biserica prin construcţia unui zid de beton de-a lungul şoselei. Înainte de această dată urcarea la biserică se făcea pe un drum situat în partea de miazăzi care foloseşte şi în prezent la trecerea convoiului mortuar.

Biserica este construită din lemn gros de stejar, cioplit în patru feţe, numai din secure şi încheiat în forma coadei de rândunică. Oamenii Vârstnici susţin că la construcţia biserici noi s-au folosit şi lemne din biserica veche. Această biserică nouă este ridicată pe fundaţie de piatră şi are formă de corabie, cu altarul poligonal terminându-se în semicerc (bisericile ortodoxe pot fi construite sub formă de corabie sau sub formă de cruce).

Pentru iluminatul natural au fost construite trei ferestre în partea de miazăzi, una în altar şi alta înspre miazănoapte. A coperişul a fost construit iniţial din şindrilă până în anul 1935, când a fost înlocuit cu unul din ţigle. Cu ocazia reparaţiilor din 1935 pereţii exteriori au fost tencuiţi, dar prin 1967-1968 tencuiala a fost îndepărtată. În prezent mai sunt vizibile urmele tencuielilor

Biserica satului Ioneşti face parte din complexul celor 7 biserici de lemn, existente azi în jurul Hălmagiului la: Ţărmure, Tisa, Bodeşti, Cristeşti, Vâjdogi, Luncşoara şi Ioneşti.

Biserica din Ioneşti poartă hramul Sfântului Gheorghe, anucătorul de biruinţă.

În biserică femeile intră pe uşa de sub turn în pronaos şi bărbaţii pe uşa dinspre miazăzi în naos. Tavanul bisericii este construit în semicilindru.

Pe pereţii interiori a fost lipită pânză pe care au fost zugrăvite scene biblice de către pictorul Ioan Demetrovici, din Timişoara, pe la mijlocul veacului al XIX-lea, dar între anii 1954-1955, fiindcă piturile se degradaseră, pereţii au fost acoperiţi cu un strat de var. Din zugrăveală se mai păstrează numai desenele de pe iconostas, din altar şi pe peretele ce desparte pronaosul de naos. La îmbinarea pereţilor cu tavanul s-a construit un brâu de circa 15 cm. In culorile tricolorului(roşu, galben şi albastru), localnicii purtând în sufletele lor şi credinţa în Dumnezeu dar şi dragostea de ţară.

Pe pereţii bisericii sunt aşezate icoane de mici dimensiuni în jurul cărora sunt prinse prosoape populare, ţesute în războaiele manuale din sat. Pe uşile împărăteşti(de intrare în altar) sunt zugrăvite „Bunavestire” şi îngeri cu crini în mână.

Era şi este o cinste pentru familia care donează, diferite obiecte la biserică.

În biserică sunt 14 prapori, cei mai mulţi fiind confecţionaţi din materiale ţesute şi ornamentate de femeile din sat. Pe fiecare prapor se găseşte inscripţionat numele donatorului, a familiei sale precum şi anul donaţiei.

Iconostasul a fost zugrăvit pe la 1840 cu prorocii Ieremia, David, Moise, Aron, Ilie, Isaia, Daniel, Iezechil şi Zaharia, apoi scena răstignirii lui Isus, Maica Domnului şi Ioan Botezătorul, Ghedeon Iacob şi Avraam.

În biserică se mai aflâ icoanele prăznicare: „Maica Domnului cu Pruncul în braţe”, „Isus”, „Sfântul Nicolae”, „Arhanghelii Mihail şi Gvril”, „Duminica orbului”,”Botezul Domnului”, „Naşterea domnului”, „Tăierea Împrejur”, „Sfinţii trei ierarhi”.

Toate aceste icoane sunt pictate în anul 1840. Preotul Giurgiu Victor (1931-1968) aşeza câte o lunânare aprinsă ca enoriaşii să se îndrepte spre icoana prăznicar şi să se închine.

Din anul 1980 s-a introdus în biserică curentul electric.

Obiecte cu valoare documentară:

În biserica satului Ioneşti s-au aflat multe cărţi vechi, dintre care unele tipărite în veacul al XVIII-lea. Dintre aceste amintim:

- Catavasier tipărit în anul 1708 şi achiziţionat în anul 1773;
- Kiriacondromnicion , tipărit în anul 1732;
- Catavasier tipărit în anul 1764, cu litere chirilice, la Rîmnic, în timpul lui Alezandru Ghica Voievod;
- Cazanie din anul 1765 ,scrisă de mână cu litere chirilice
- Evanghelie tipărită în anul 1765 la Blaj în timpul împărătesei Maria Tereza;
- Cotoic tipărit în anul 1770;
- Triodion tipărit în anul 1860 la tipografia seminarului din Făgăraş;

- Penticostar tipărit în anul 1841, în timpul regelui Ferdinand I, achiziţionat în anul 1860.

Aceste tipărituri au fost predate, la, cerere, Episcopiei Ortodoxe Române din Arad pentru a fi păstrate în depozitul de la Arad-Gai.

Astfel din arhiva bisericii satului Ioneşti aflăm că prin procesul verbal din 15 iulie 1980 protopopul Fluor Teodorescu, vicar administrativ al episcopiei ortodoxe din Arad, confirmă preluarea a trei icoane de la biserica din Ioneşti şi 19 cărţi vechi, iar Crişan Rujiţa prin procesul verbal din 16 ianuarie 1981, în calitate de gestionar custode la episcopie, confirmă primirea unui Penticostar (tipărit la Sibiu 1841) şi unui Octoic mic(din sec. al XIX-lea) de la biserica din Ioneşti.

De asemenea în 16 ianuarie 1985 aceeaşi persoană confirmă primirea câtorva icoane (6) de la biserica din Ioneşti.

Cărţi de ritual ce se folosesc în prezent:

- Octoih mic tipărit în anul 1905 la Mitropolia din Sibiu;
- Apostol tipărit în anul 1917 în aceeaşi tipografie;
- Evanghelie tipărită la Sibiu în anul 1907;
- Răspunsuri liturghice de prof. Trifon Lugojan , tipărite în tipografia Diecezana din Arad în 1930;
- Liturghier tipărit în aul 1937 de Mitropolia Bucureşti;
- Molitvetnic tipărit de Sfântul Sinod, în anul 1950
- Acatist şi Paraclisie tipărit în anul 1950;
- Liturghier tipărit de Sfântul Sinod în anul 1956;
- Prohodul Domnului tipărit în anul 1965 de Sfântul Sinod.

Biserica satului are două clopote în greutate de 86 kg şi respectiv 32 kg din aliaj de bronz.

Preoţii bisericii din satul Ioneşti:

1. Mihuţ Mihai cel mai vechi preot al bisericii din Ioneşti, atestat documentar la mijlocul secolului al XIX-lea este atestat şi pe inscripţia cu litere latine aflată deasupra peretelui despărţitor al naosului de pronaos din biserica satului veci Ţărmure, la anul 1870, ca fiind parohul şi a acelei biserici. Trebuie să facem precizarea că bisericile satelor vecine Ioneşti şi Ţărmure au avut acelaşi preot din cele mai vechi timpuri şi chiar şi la această dată. Preotul Mihuţ Mihai a fost înmormântat în cimitirul satului Ioneşti în faţa bisericii, de unde a fost originar. Pe crucea de piatră de la căpătâiul lui se află următoarea inscripţie: „preot Mihai Mihuţ decedat în anul 1880";
2. Şerban Sinesie originar din satul Tisa, din anul 1880-1931;
3. Giurgiu Victor între anii 1931-1968;
4. Petru Bejan între anii 1968-1971, care a ajuns protopop la Hălmagiu;
5. David Gheorghe, din anul 1971 şi până în prezent.

În partea de sud a bisericii din Ioneşti, la o distanţă de aproximativ 6 metri se află un stejar multisecular. Acest stejar rămuros cu o vechime de circa 260 de ani, având o circumferinţă de 380cm, se pare că a fost sădit o dată cu zidirea bisericii din sat. Se constată că şi în faţa altor biserici de lemn din zona Hălagiului există astfel de stejari multiseculari, ceea ce ne îndreptăţeşte să credem că la construirea acestor biserici se sădea un astfel de stejar.
Acest stejar, sub care se adăpostesc mulţi săteni şi vizitatori ai satului şi a bisericii şi sub care se fac o serie de mese comune, după ceremoniile religioase, este un ornament al curţii bisericii şi te transpune într-o atmosferă a trecutului.

La o distanţă apropiată de tulpina stejarului, în partea de răsărit se află o cruce din piatră din a cărei inscripţie rezultă că a fost ridicată de familia lui Şandru Dănilă cu soţia Crişca, pentru părinţii Adam cu soţia Rozalia în anul 1908.

Din relatările persoanelor învârstă din sat şi a preotului David Victor am aflat că acest Şandru Dănilă a fost cel mai înstărit locuitor al satului şi a mai ridicat încă 9 cruci de piatră în diferite locuri ale satului.

Despre cimitirul satului Ioneşti se cuvine să scriem câteva rânduri , despre locul unde se odihnesc acei care au dat viaţă generaţiilor de locuitori ai acestui sat până în ziua de azi.

Cimitirul se află în partea de nord şi est a bisericii. Cele mai multe cruci aşezate la căpătâiul morţilor sunt din lemn de stejar, cioplite în patru feţe având o înălţime de circa doi metri pe faţa de răsărit a cărora se fac inscripţii sumare prin săparea literelor şi apoi ungerea lor cu lac negru. Există şi cruci ridicate în ultimii ani din piatră ,mozaic sau marmură.

În acest cimitir se află două cruci de piatră ridicate în memoria a doi eroi din primul şi al doilea război mondial, ridicate de familiile lor. Prima cruce aşezată lângă stejarul de lângă biserică. Deşi literele săpate în piatră se pot cu greu descifra, am reţinut că această cruce a fost ridicată de Şandru Adam lui Dănilă în memoria fiului său Şandru Ioan, decedat în 1916 în război.

A doua cruce se află în partea de miazăzi a bisericii şi are următoarea inscripţie: „ Această cruce s-a ridicatu în memoria eroului caporal Şandru Nistor căzut vitejeşte pe câmpul de luptă dându-şi viaţa fără îndoială pentru dezrobirea Ardealului la 1 nov. 1944.Înmormântat lângă Tisa la 22 de ani”.

Şcoala satului Ioneşti

Din materialul documentar aflat în arhiva şcolii rezultă că şcoala a fost înfiinţată în anul 1921 de un locuitor luminat, învăţător de profesie, fiu al satului, care se numea Sbîrcea Ioan.

Un alt fiu al satului, Sbîrcea Gheorghe, a pus la dispoziţie casa sa, în care a funcţionat şcoala până în anul 1923.Din acest an s-a construit localul actual al şcolii din Ioneşti. Iniţiatorul construirii actualului local al şcolii a fost primul învăţător Dărău Ioan, ajutat de obştea satului.

Clădirea şcolii are o sală de clasă şi locuinţă pentru învăţător, compusă din două camere şi bucătărie.

În primul an de funcţionare 1921-1922, au fost înscrişi 24 băieţi şi 14 fete, în total 40 de elevi, dar au frecventat cursurile 30 de elevi. Dintre aceştia 21 au promovat, iar 9 au rămas repetenţi şi 10 neşcolarizaţi. Împotriva părinţilor care nu îşi trimiteau copii la şcoală s-au aplicat amenzi, fiind sancţionaţi 11 părinţi.

La 16 decembrie 1923, după ce şcoala a fost instalată în noul local, a fost vizitată de Mihail Vidu, director la şcoala din Hălmagiu. Constatările lui au fost consemnate în procesul verbal de inspecţie existent în arhiva şcolii. Procesul verbal se referă la frecvenţa elevilor, curăţenia localului şi activitatea comitetului de părinţi. Se reţine lipsa materialului didactic.

Este de remarcat numărul mare al elevilor din acest sat în primele două decenii de la înfiinţarea ei(1921-1940), când populaţia satului număra în medie 335 de locuitori, apoi o scădere bruscă a numărului de copii după cel de-al doilea război mondial., ca urmare a exodului populaţiei tinere spre alte localităţi.

În anul şcolar 1922/1923 au fost înscrişi 38 de elevi dintre care au promovaţi 29 iar 9 au rămas repetenţi.

Învăţătorului Dărău Ioan, i-a urmat ca învăţătoare calificată Petrişor Lucreţia din satul vecin Ocişor, care îşi continuă activitatea până în 1929, după care se transferă la şcoala primară din Hălmagiu.

În anul şcolar 1925/1926 avem evidenţa elevilor pe clase:

CLASA	NR. DE COPII
Clasa I	12
Clasa a II-a	9
Clasa a III-a	5

Clasa a IV-a	6
Total	32

Au fost promovaţi 20, 5 au rămas repetenţi şi7 neşcolarizaţi din cauza nefrecventării şcolii. În anul şcolar 1928/1929 promovabilitatea elevilor la şcoală a fost de 52%, fiind înscrişi în cele 4 clase 31 de elevi, din care au rămas repetenţi 15.

În acest an şcoala a fost inspectată de subinspectorul Ugliş Petru, care a formulat în raportul său concluzii foarte bune despre activitatea învăţătorului dar îngrijorătoare cu privire la frecvenţa copiilor.

Timp de numai un an şcolar, la şcoala din satul Ioneşti ocupat postul de învăţător, Gheorghe Nicolescu, iar din 1930 până în 1936 învăţătoarea Maria Farcaş. Şcoala a fost inspectată în 1935 de subrevizorul Vichentie Catană,din Hălmagiu.

Din anul şcolar 1932/1933 se înfiinţează clasa a V-A. În acel an au fost înscrişi în cele 5 clase:

Clasa	**Nr. de elevi**	**Promovaţi**	**Repetenţi**
Clasa I	11	5	6
Clasa a II-a	12	5	7
Clasa a III-a	4	3	1
Clasa a IV-a	8	5	3
Clasa a V-a	7	2	5

Din anul şcolar 1935/1936 ;coala a funcţionat cu 7 clase.

Clasa	**Nr. de elevi**	**Promovaţi**	**Repetenţi**
Clasa I	16	10	6
Clasa a II-a	6	3	3
Clasa a III-a	6	4	2
Clasa a IV-a	4	2	2
Clasa a V-a	5	2	3
Clasa a VI-a	1	1	-
Clasa a VII-a	5	5	-
TOTAL	43	27	16

Numărul mare de elevi repetenţi se datorează faptului că elevii nu frecventau cursurile şcolii.

Din anul 1937 până în anul 1972a fost învăţător Sirban Tiberiu din Hălmagiu. Şi acum foştii lui elevi îşi amintesc de „ Domnul”: „Avea o motoretă cu care venea la şcoală, iar noi copiii când îl auzeam că vine pe uliţă fugeam în clasă şi ne aşezam în bănci. Domul învăţător era tare sever cu noi dar dorea să ştim carte.” Aşa ne relatează una dintre elevele acestui învăţător Sirban, azi femeie de serviciu la şcoala din Ioneşti.

În anul şcolar 1940/1941 existau 7 clase şi un număr de 37 de elevi.

CLASA	**NR. ELEVI**	**PROMOVAŢI**	**REPETENŢI**
I	7	6	1
a II-a	6	5	-
a III-a	7	5	2
a IV-a	5	1	4

a V-a	7	7	-
a VI-a	2	2	-
a VII-a	3	3	-

La examenul de absolvire al clasei a VII-a elevul Vlăduţ Ioan a obţinut nota 10.

Obiectele de învăţământ au fost: anatomia şi igiena, geografia, ştiinţele naturale, matematica, lucrul de mână, practici agricole, limba română, cântul, desenul, scrierea frumoasă, religia, purtarea.

Mai aflăm din arhive că în anul 1940/1941 şcoala din Ioneşti avea un buget de 8 831lei.

Din anul 1948, în urma reformei învăţământului, şcoala a funcţionat numai cu 4 clase simultane şi aşa funcţionează până astăzi.

Absolvenţii clasei a IV a îşi continuau studiile la gimnaziul din Hălmagiu.

De la această dată s-a înregistrat o scădere substanţială şi continuă a numărului de elevi. Astfel in anul şcolar 1950/1951, au fost înscrişi în clasele I-IV un număr de 21elevi din care au promovat 18 şi au rămas repetenţi 3 elevi. Şcoala a fost inspectată de Turuc Octavian.

Făcând un salt de două decenii peste timp vom analiza anii şcolari 1970/1971şi 1988/1989.

În anul 1970/1971 frecvenţa a fost de 11 elevi în cele patru clase iar în anul şcolar 1988/1989 doar 8 elevi.

În anul 1972 un eveniment deosebit al şcolii Ioneşti şi al urbei a fost pensionarea învăţătorului Tiberiu Sirban după o activitate de 35 de ani.

După acel an s-a constatat o fluctuaţie de învăţători până în anul 1975 când postul de învăţător şi director al şcolii din Ioneşti a fost ocupat de învăţătorul Sirban Ioan Coriolan(nepot de frate al înv. Sirban Tiberiu), fost director al gimnaziului din Avram Iancu.

Ca şi despre unchiul său, foştii elevi ai învăţătorului Sirban Ioan îi poartă o vie şi plăcută amintire. Colegii săi îl caracterizează ca pe o persoană blândă şi veselă dar competentă şi bine pregătită profesional.

Obiectele de învăţământ studiate în anul 1992de elevii şcoli primare erau: limba română, limba franceză, istoria românilor, geografia, cunoaşterea mediului, educaţie civică, educaţie artistică, educaţie fizică.

Tabelul învăţătorilor în perioada 1921-2000:

1. Dărău Ioan 1921-1923;
2. Petrişor Lucreţia 1923-1929;
3. Nicolescu Gheorghe 1929-1930;
4. Farcaş Maria 1930-1936;
5. Sirban Tiberiu 1936-1972;
6. Tonţa Eugenia 1972-1974;
7. Ungur Florica 1974-1975;
8. Sirban Ioan Coriolan 1975-1992;
9. Veselie Diana 1992-1993;
10. Zbîrcea Adrian 1993-1998;
11. Sirban Cosmina 1998- până în prezent.

Şcoala alături de Biserică reprezintă instituţiile care au menirea de a „lumina” mintea şi sufletul oamenilor. Aceste două instituţii sunt respectate în lumea satului românesc iar reprezentanţii lor, preoţii şi dascălii au responsabilităţi uriaşe în acest proces continuu de „luminare” a lumii satelor.

2.7. Obiceiuri si tradiţii populare

Într-una din cărţile sale inspirate din tumultul istoriei hălmăgene, scriitoarea Constanţa Hodoş, care a copilărit pe aceste meleaguri, referindu-se la zbuciumul aspiraţiile seculare ale oamenilor din aceste locuri afirmă printre altele:
„Te uiţi la maiestatea munţilor dimprejur şi te miri, pentru ce stejarii nu împrumută din puterea pe care le-au dat-o munţii, sufletelor care se zbuciumă la poalele lor”.

Într-adevăr Ţinutul Hălmagiului bogat în fapte şi evenimente istorice a cunoscut zbuciumul şi încrâncenarea unor vremuri în care strămoşii noştri de aici au apărat cu sângele lor glia străbună.

Ţinutul Hălmagiului, străveche vatră a spiritualităţii româneşti, a păstrat obiceiuri, credinţe vechi şi producţiile literar-folclorice corespunzătoare lor.

Dintre toate obiceiurile de peste an, **obiceiurile de iarnă**, în special colindatul s-a menţinut fără prea multe schimbări în ultima jumătate de secol.
Obiceiul colindatului, cu specia sa literară colindul, îşi păstrează până astăzi vigoarea şi frumuseţea spectacolului, rezultat din îngemănarea muzicii şi a poeziei.

Înainte de ajunul Crăciunului, când se pornesc cetele de colindători, se fac pregătiri intense. Colindătorii, tineri şi vârstnici îşi pregătesc repertoriul şi fac repetiţii acompaniaţi de dube. Acest acompaniament cu dubele este specific acestei zone.

La plecarea cetei de colindători pe uliţele satului se interpretează anumite colinzi specifice acestui moment al colindatului: „Noi umblăm a colinda”. Aceste colinde se mai numesc şi colinde organizatorice.

Când ceata de colindători ajunge la poarta gazdei, unde urmează să cânte, se cântă „colinzi de fereastră”. Urmează apoi să se cânte colinde cerute de gazdă sau colinde alese de colindători, potrivite cu profesia gazdei, sau vârsta şi sexul copiilor.

Nepregătirea gazdei în faţa colindătorilor este considerată abatere de la prescripţiile străvechi pe care obştea le respectă cu sfinţenie şi se cântă colinzi în care este ironizat sau chiar blestemat cel neospitalier.

Obiceiul colindatului cu dube se încheie după ce tot satul a fost colindat, cu o petrecere numită conac. Această petrecere, conacul, este organizată de obicei în seara zilei de Crăciun, de ceata de colindători care se adună la casa unui gospodar sau la Căminul Cultural din sat şi plăteşte muzicanţi pentru a anima petrecerea. Colindătorii invită la conac pe toţi cei care i-au „slobozit cu dubele”care participă gratis, dar şi alţi invitaţi care trebuie să plătească.

Alte obiceiuri ale sărbătorilor de iarnă sunt cele legate de sărbătoarea Anului Nou, Sfântul Ioan şi Boboteaza.

În ajunul Bobotezei se obişnuieşte să se aducă mlădiţe de altoi de prun, cireş, nuci, care se leagă într-un buchet mare, se înfăşoară într-un ştergar ţesut şi se mai pun trei lumânări aprinse, una reprezentând oamenii alta vitele şi a treia holdele. Într-o traistă se mai pun mere, nuci, secară, grâu, porumb şi un colac făcut la Crăciun. Cu acestea se înconjoară casa şi grădina de trei ori iar în timp ce se înconjoară se strigă: „Bună seara lui Sântion, roade-n vite în om şi-n pom.”
După ce se termină înconjuratul se intră în casă şi se sting lumânările pe rând: a oamenilor în făină, (dacă se ţine multă făină de lumânare, conform unei vechi tradiţii, e semn că se înmulţesc oamenii), a vitelor în sare (dacă se ţine multă sare de lumânare se înmulţesc vitele), a holdelor în grâu (dacă se ţine mult grâu de lumânare e semn că holdele sunt roditoare).

Obiceiurile de primăvară sunt legate de rodnicia pământului, de obiceiurile de Paşti, de sărbătoarea Sfântului Toader sau a Sfântului Gheorghe sau de 1 mai (Armindenul).

Perioada de la Bobotează până la postul Paştelui poată numele de câjlegi. Această perioadă poartă este considerată propice nunţilor. Acest obicei de a face nunţi în câjlegi a rămas din moşi strămoşi din mai multe motive:

- nevoia familiei de a-şi asigura braţe de muncă pentru activităţile agricole;
- din vechime a existat credinţa că perioada este cea mai propice propice procreaţiei;

Această practică s-a bazat pe observaţii asupra naturii şi a vieţii. Aceste obiceiuri îşi găsesc obârşia în practici din lumea greco-romană.

Încheierea perioadei câjlegilor corespunde cu un bilanţ al căsătoriilor încheiate în această perioadă.

În Ţinutul Hălmagiului exista un obicei unic în folclorul românesc denumit „Târgul sărutului”. Acest obicei avea loc în sâmbăta în care se organiza aici „bulciul lui Sântoader”. Perechile de tineri căsătoriţi în câjlegi (adică între posturi) veneau la târgul din Hălmagiu în „sâmbăta lui Toader” să se prezinte comunităţii. În trecut tinerii se îmbrăcau în costume populare. Se pare că acest târg al sărutului s-a păstrat până după primul război mondial.[51]

Tot din tradiţiile primăverii face parte şi „Ieşitul la cruce, în ţarină”. Într-una din duminicile dintre Paşti şi Rusalii(şase săptămâni după Paşti), stabilite de preot împreună cu credincioşii se iese în ţarină, la crucile ridicate pentru înmulţirea roadelor pământului. Se pleacă de la biserică cu alai, se duc praporii şi icoana Mântuitorului. La fiecare prapor se aşează câte o cunună de grâu verde, cunună ce se pune la fiecare cruce din ţarină. Ajunşi la aceste cruci preotul şi credincioşii se roagă pentru recolte bogate şi vreme prielnică.

De Arminden, sărbătoare ce coincide cu data de 1 mai precum şi de Sfântul Gheorghe, feciorii tineri aduc la crengi verzi de fag şi le aşează în porţile fetelor pe care le curtează. În vechime lemnul de fag adus era de circa 4 metri şi ca şi azi se aşeza la poartă. Dar din acel „arminden” se aprindea focul în cuptor pentru coacerea pâinii din recolta de grâu a acelui an.

Numele de arminden este explicat de Nicolae Densuşeanu ca ca fiind format din cuvintele „ Armis” şi „ denii”, probabil cu înţelesul de serbările comemorării lui Armis sau Armin, rege sau conducător al geto – dacilor.[52]

Obiceiurile verii vin după potul de şapte săptămâni al Paştelui. În satele din jurul Hălmagiului şi în general în satele moţeşti din Munţii Apuseni, răspândite pe dealuri şi văi, s-a simţit nevoia comunicării între oameni.

Nedeile, ca serbări ale verii vin să faciliteze aceste întâlniri între rude şi prieteni. Ele încep cu duminica Tomii (o săptămână după Paşti) şi în fiecare duminică se organizează într-un sat, legate fiind şi de hramul bisericii din satul respectiv. La Ioneşti se face nedeie în a cincia duminică după Paşti, iar la Hălmagiu în prima duminică din luna iulie, pe dealul Şortoc.
La aceste nedei vin cunoscuţi, rude, prieteni, cărora li se oferă mâncare şi băutură (ţuică), după care spre seară se organizează petrecere cu lăutari, la care participă tot satul.

Obiceiul nedeilor se încheie pe 20 iulie, de Sfântul Ilie, când pe Muntele Găina se adună toţi locuitorii Apusenilor din judeţele Alba, Arad, Bihor, Hunedoara, Cluj şi din întreaga ţară la renumitul „Târg de fete”.

Pe vremea secerişului se mai păstrează obiceiul ca să se facă cununi de spice, să se aşeze pe capul copiilor şi să se stropească cu apă rece zicând: „Cum au crescut spicele să crească copilul”.

Un alt obicei care se mai practică şi astăzi este acela al aruncării cununilor de sânziene pe acoperişul casei, în ziua de Sânziene, adică în 24 iunie. Se împletesc cununi de sânziene şi trandafiri pentru fiecare membru al familiei,şi se aruncă peste casă, crezând că astfel vor fi feriţi de trăsnete tot anul. Acea persoană a cărui cunună va cădea de pe casă, va muri în cursul acelui an.

În satele din jurul Hălmagiului se păstrează multe tradiţii legate de sărbători creştine, dar şi obiceiuri ce străbat din negura vremii, transmise pe cale orală, ce provin din culturi precreştine. Aşa de exemplu în dimineaţa sărbătorii creştine „Cei 40 mucenici” se adună înainte de răsăritul soarelui gunoiul din curte şi grădină şi i se dă foc, crezând că astfel gospodăria va fi ferită de invazia prădătorilor(rozătoare) sau a şerpilor şi şopârlelor.[53]

Obiceiuri ale vieţii de familie

Obiceiurile legate de naştere diferă în arealul geografic al Ţinutului Hălmagiului de la sat la sat. ÎÎn satul Ioneşti există tradiţia să nu se sărute copilul nou născut până la botez. Moaşa copilului face, la trei zile după naşterea copilului un colac pe care îl pune pe masă alături de o

[51] Informator: Sirban Maria Hortensia, preoteasă, 93 de ani, Hălmagiu
[52] Nicolae Densuşianu. Dacia preistorică , Bucureşti, Institutul de Arte Grafice, 1913, pag. 745
[53] Informator învăţător: Gligor Octavian 60 de ani

farfurie cu apă proaspătă de la fântână şi două linguri. Se crede că noaptea vin ursitoarele să+i prezică micuţului ursita şi trebuie să găsească aceste lucruri pe masă.

La şase săptămâni de la naşte copilul este botezat. Dacă s-a născut în timpul postului, în post se şi botează decalându-se data botezului. Tot moaşa este cea care duce copilul la biserică în ziua botezului iar naşa este cea care-l aduce de la biserică. Ajuns acasă copilul este dat de către naşă mamei sale pe fereastră zicând „ L-am dus păgân şi l-am adus creştin”. După ritualul creştin de la biserică invitaţii familiei copilului botezat petrec la „ospăţul” copilului cu mâncăruri alese, muzică şi băutură. Invitaţii cinstesc copilul cu diverse daruri.

Tot în cadrul obiceiurilor de familie se încadrează şi **obiceiurile de nuntă**.

După ce tinerii s-au cunoscut şi şi-au anunţat familiile că vreau să se căsătorească, familia băiatului mergea „la peţit” la familia fetei, ocazie cu care se stabilea data nunţii şi restul detaliilor legate de nuntă, dar şi de locul unde vor sta mirii după nuntă, adică dacă fata merge „noră”, sau băiatul vine „ginere”la casa fetei.

Până în urmă cu 20 de ani nunta începea duminica şi ţinea trei zile. Se începea la mireasă şi se continua la mire. În zilele noastre nunta începe sâmbăta şi se termină duminica în zorii zilei.

Primele pregătiri de nuntă încep cu o săptămână înainte cu împodobirea „pomului”. Aici pe malul superior al Crişului Alb se foloseşte „pomul” în ritualul de nuntă, spre deosebire de satele de la Gurahonţ în jos unde se foloseşte „steagul de nuntă”.
Acest „pom” se împodobeşte şi se poartă în faţa mirilor la nuntă de un flăcău, care joacă „jocul pomului”.

Nunta începe de la casa mirelui, unde acesta împreună cu muzicanţii şi invitaţii săi pleacă la casa naşilor. În acest timp la casa miresei se îmbracă mireasa şi se pregăteşte de venirea nuntaşilor. Mireasa nu are voie să se uite pe fereastră după mire, că astfel se spune că o să-l aştepte toată viaţa să vină acasă.

Ajunşi la casa miresei,unde porţile sunt încuiate, nuntaşilor şi mirelui li se pun o serie de întrebări(„De ce au venit?”, „Pe cine caută?”etc.), la care se răspunde într-un mod alegoric: „Căutăm o floare frumoasă care este-n grădina voastră”. Intraţi în curte, naşul mirelui, cheamă mireasa dar „svornicul” (conducătorul nunţii), caută mireasa în casă şi scoate din casă o „ mohândeaţă” adică o mireasă falsă , de obicei bătrână, urât îmbrăcată şi schimonosită, opusul miresei adevărate.

Când iese mireasa din casă se cântă o melodie specifică acestui moment. După ce mirele oferă buchetul miresei, aceasta aruncă apă dintr-un butoiaş cu un buchet de busuioc peste toţi nuntaşii. În unele localităţi se udă mâinile nuntaşilor pe rând cu apă. După aceasta mirii şi naşii duc apa ce a mai rămas în butoiaş la tulpina unui pom tânăr, naşii zicând: „Cum creşte pomul să crească şi să înflorească familia mirilor”.

După acest moment nuntaşii pleacă la primărie şi apoi la biserică. Nunta se continuă apoi cu muzică şi mâncare, iar spre dimineaţă se cinsteau mirii întâi de către naşi, apoi rudele apropiate şi prieteni, vecini, cunoscuţi.

În unele sate se obişnuia ca joia după nuntă să se facă „nunta mică” sau „cale-toarsă”. Socrul mic chema la casa sa pe naşi, şi pe alţi cunoscuţi, rude şi cei care ajutau efectiv la servirea mâncării la nuntă, să petreacă, bucurându-se împreună.

Obiceiurile legate de momentul înmormântării străbat prin negura vremii din timpuri imemoriale, anterioare creştinismului, întâlnite în toate colectivităţile româneşti din spaţiul Carpato-dunărean.

Familia muribundului sunt foarte atenţi ca acesta să nu moară fără să aibă o lumânare aprinsă la căpătâi, crezându-se că această lumină îi va călăuzi paşii pe lumea cealaltă.
Dacă mortul este un tânăr fecior se aşează lângă mormântul acestuia un brad de înălţimea vârstei acestuia(16 ani-16 metri). La priveghi, se boceşte cel mort de către cei din familie. Se întâlnesc bocete de mamă, bocete de tată, bocetul de soră frate şi alte bocete în care e deplânsă moartea unor tineri intraţi prea devreme în lumea nefiinţei.[54]

[54] Informator prof.Toma D, Grup Şcolar I. Buteanu , Gurahonţ

Enumerarea unor superstiţii:

- Să nu treci peste gunoiul măturat sau adunat, că nu te mai însori;
- Să nu omori o broască pentru că înţarcă vaca(nu mai are lapte);
- Să nu umbli cu un picior încălţat şi cu unul desculţ că îţi moare unul din părinţi;
- Să nu verşi sarea că va fi sfadă în casă;
- Când sar scântei din foc e semn că vin musafiri;
- Când pleci la târg să vinzi ceva e bine să-ţi dea cineva din casă bani;
- Când plouă la înmormântare e semn că mortului i-a părut rău după viaţă;
- Când ţiuie focul în sobă e semn că cineva te vorbeşte d

2.7. Concluzii

Lucrarea de faţă reprezintă – avem deplina încredere – o încercare reuşită de a realiza o abordare monografică a satului Ioneşti aparţinând comunei Hălmagiu, atestat documentar în anul 1415 sub numele de Ionoahaza.

Aşezarea a aparţinut comitatului Zărand până la desfiinţarea sa, intrând apoi sub administraţia judeţului Arad, ca de altfel şi celelalte sate aparţinătoare comunei Hălmagiu.

Istoria satului Ioneşti s-a împletit până la confundare cu istoria comunei şi a Ţinutului Hălmagiu, cu deosebire în anii care au marcat evenimente cu răsunet în plan naţional şi european: răscoala populară din 1784–1785 condusă de Horea, Cloşca şi Crişan, revoluţia de la 1848–1849 şi nu în ultimul rând Marea Unire de la 1 septembrie 1918.

Lucrarea de faţă este structurată în doua părţi.

Prima parte descrie „Ţinutul Hălmagiului”, desemnând spaţiul geografic, administrativ si acţiunile sociale ce s–au petrecut în acest spaţiu ce cuprinde şi satul Ioneşti.

Cea de–a doua parte intitulată „Satul Ioneşti”, vine cu detalii legate de numele satului, populaţia şi ocupaţiile locuitorilor, participarea ioneştenilor la o serie de evenimente sociale şi politice ale Ţinutului Hălmagiului, instituţii de cultură – biserica şi şcoala -, tradiţii şi obiceiuri ce dăinuie peste veacuri.

Capitolele ce alcătuiesc această lucrare sunt subordonate ideii de a releva o istorie şi o devenire individuală, într–o geneză naţională, specifică în deosebi istoriei transilvane.

BIBLIOGRAFIE:

1. **Bărbulescu M., Deletant D., Hitchins K., Papacostea Ş., Teodor P**.: Istoria României, Bucureşti, Ed. Corint, 1998

2. Buta I Vasile. - Hălmagiu pe treptele timpului, Editura Sophia Arad 1999

Constantin P. Avram - Avram Iancu – măreţia demnităţii, Editura Gutenberg, Arad, 1999

3. Constantin P. Avram- Avram Iancu – măreţia demnităţii, Editura Gutenberg, Arad

4. Densuşeanu Nicolae - Dacia preistorică , Bucureşti, Institutul de Arte Grafice, 1913

5. Densuşianu Nicolae- Revoluţia lui Horea în Transilvania şi Ungaria, 1784-1785, scrisă pe baza documentelor oficiale. Bucureşti tipografia Românul, Carol Gobl, 1884

6. Dragomir, Silviu- Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în sec. XVIII. Vol. I, Sibiu 1920

7. Dragomir Silviu: Studii şi documente privitoare la revoluţia românilor din Transilvania în anii 1848-49, vol. 5, Cluj, 1946

8. Eskenazy Victor- Hălmagiul un sat medieval din Ţara Crişului Alb,(sec. XIV- XV), Ziridava V Arad 1975

9. Iorga,N.: Istoria lui Mihai Viteazul, vol. I-II, Bucureşti 1935

10. Mager, T.- Contribuţii la istoria unirii1918-1919. Jurnal. Tiparul Tipografiei Diecezană. Arad, 1934

11. Mager Traian- Cultul eroilor în Munţii Apuseni, Arad 1935

12. Mager Traian- Tinutul Hălmagiului, vol. I, Editura Diecezane, Arad 1938
13. Merluţiu, Vasile- Judeţele din Ardeal şi Maramureş până la Banat. Institutul de Arte Grafice Ardealul , Cluj, 1929
14. **Munteanu Ion** - Avram Iancu în conştiinţa românilor bănăţeni, Editura Orizont, 1987
15. Oarcea Vasile: Poezii poporale din Ţara Zărandului, Arad 1978
16. Panaitescu P. P.- Introducere în istoria culturii româneşti, Editura Ştiinţifică Bucureşti,1969
17. Pascu Ştefan - Transilvania în lumina datelor geopolitice, istorice şi statistice, Tipografia Lumina,1944
18. Pascu Ştefan- Voievodatul Transilvaniei,Editura Dacia, Cluj
19. Prodan David- Desfiinţarea şerbiei în Transilvania, Studii şi materiale de istorie medie, Bucureşti, Editura Academiei, vol. VII 1974
20. Prodan David-Domeniul cetăţii Şiria, 1525, Anuarul institutului de Istorie, Cluj1960
21. Prodan David: Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI- lea, I- III, Bucureşti 1967
22. Prodan David- Răscoala lui Horea. Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică Bucureşti 1979 vol. I
23. Pârvan Vasile- Getica
24. Păiuşan I.: Imaginea lui Avram Iancu în folclorul şi tradiţiile hălmăgene, Catedra, Arad, 1976
25. Pipidi, D.N.- Contribuţiuni la Istoria veche a României, Editura Ştiinţifică 1967, Bucureşti
26. Pompiliu Teodor- Avram Iancu în memorialistică, Ed, Dacia, 1982

REVISTE (PERIODICE):
27. Revista Transilvania, anul 74, ianuarie, nr.1/1943, organ al Astrei
28. Unirea Transilvaniei cu România, 1 decembrie 1918.Institutul de studii istorice şi social politice,Bucureşti.1972,ediţia a II-a
29. **În munţii Apuseni-** Ghid, Ed. Meridine, Bucureşti

INFORMATORI:

Şandru Nistor, originar din Ioneşti preot 90 ani
Moţica Ioan Aurel, pensionar, 83 de ani
Gligor Octavian 60 de ani, învăţător
Toma Dărău, prof., Grup Şcolar *I. Buteanu*, Gurahonţ

ANEXE:

ŞCOALA   SATULUI   IONEŞTI

SATUL IONEŞTI-VEDERE DE ANSAMBLU

BISERICA SATULUI IONESTI

CRUCI MEMORIALE RIDICATE EROILOR SATULUI

SATUL IONESTI –VEDERE DE ANSAMBLU